A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF

XX. évfolyam. 22. szám.

BERLITZ

Erzsébet-körút 15.

NYELVISKOLA

felnőttek részére.

FORDITÁSOK

A HÉT

SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

most

VIII., Népszinház-u. 22.

TOLNAI FESTETICS TASSZILÓ GRÓF

A KODAK-GÉPEK

egyszerü kezelése a kezdő amateurt is azonnal képesiti müvészies képek előállitására. Világszerte elismert elsőrangu gyártmány. KODAKOK, ugymint NAPFÉNY MELLETTI ELŐHIVÓKÉSZÜLÉKEK 6·50 koronától feljebb. Kaphatók minden szaküzletben eredeti gyári árban.

„H" ÁRJEGYZÉKÜNK KIVÁNATRA INGYEN ÉS BÉRMENTVE.

KODAK-TÁRSASÁG Wien, I. Graben 29.

◆◆ Minden étkezés után egy késhegynyit ◆◆

DIGESTOL GLÜCK

◆◆ legtökéletesebb emésztőporból, ◆◆

mely elősegiti az emésztést, fokozza a bélmüködést és étvágyjavitólag hat. Javalva van a gyomor és bél legkülönbözőbb bántalmainál, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható 2 K-ért minden gyógyszertárban. 3 dobozt 5 K-ért franco küld.

FŐRAKTÁR:

GLÜCK REZSŐ gyógyszertára Budapest, VI., Hungária-körut 93.

A JÓ KONYHA a családi boldogság nagy tényezője! **De jó étel** csak jó füszerrel készithető! **Válogassuk** meg tehát **füszereinket,** hogy **családi életünk boldog legyen!** — Páratlanul legjobb füszer a **KÁLMÁN**-féle szabadalmazott

BIBORPAPRIKA,

mert nem erős, remekül fest, az ételnek felséges zamatot kölcsönöz. Még gyomorbetegek is ehetik. Csak eredeti és védett csomagolásban kapható a következő árakon:

1 kilós doboz **6.—** K, 1/2 kilós doboz **3.30** K, 1/4 kilós doboz **1.80** K, 1/8 kilós doboz **1.—** K

Tessék kisérletet tenni! **Számos elismerölevél!**

MINDEN FÜSZER- ÉS CSEMEGEÜZLETBEN KAPHATÓ.

Kálmán József paprikanagykereskedő **Szeged,** Dugonics-tér 19.

Pannonia-szálloda
Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.
A Nemzeti Szinház mellett.

BEDŐ JÓZSEF főuri czipész

Budapest, IV., Váczi-utcza, Városház-téri ideiglenes áruház.

Készit uri és női czipő-különlegességeket, sport- és diszcsizmákat.

Legjobb! Divatos szabás! Elegáns, izléses kivitel!

A legkedveltebb arczszépitő,

mely joggal viseli a felülmulhatatlanság jelzőjét, kétségtelenül a hires **FÖLDES-féle**

MARGIT-CRÊME

mely valóban meghóditotta a világ hölgyközönségét, urak is használják, mert teljesen ártalmatlan, a bőr mindennemü tisztátlanságát, szepiőt, pattanást, mitessert stb. néhány nap alatt eltávolitja és az arczot üdévé, fiatallá varázsolja. Nemcsak az arczbőr, hanem a nyak, váll és kéz fehéritésére, finomitására is használják. Hölgyeink elragadtatással szólnak bámulatos hatásáról. — Nagy tégely **2.—**, kicsi **1.—** korona. Kapható minden gyógyszertarban, de óvakodni kell az utánzatoktól. — Postán küldi a készitő:

Gutori Földes Kelemen gyógyszertára Arad, ki a »**Szépségápolás**« czimü könyvecskét is megküldi ingyen. — Főraktár Budapesten: Török J. gyógytára, Király-u. 12. és Dr. Egger Nádor-gyógytára, Váczi-körut 17.

Reggelizés előtt fél pohár

SCHMIDTHAUER-féle

Használata valódi áldás gyomorbajosoknak és székszorulásban szenvedőknek.

Igmándi keserüviz

az elrontott gyomrot 2-3 óra alatt teljesen rendbe hozza.

Kis üveg 40 fill. Nagy üveg 60 fill.

XX. évfolyam. 1909. 22/1003. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Népszinház-utcza 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Budapest, május hó 30.

Krónika.

Kiállitásokról.

— *május 28.*

Nagyon meddő időket élünk. Esztendők óta nincs uj gondolat, nincs uj alkotás, nincs uj cselekedet sehol és a világ folyásának a szürkeségéből a legutóbbi időben nem is emelkedik ki világtörténeti jelentőséggel semmi más, csak három esemény: Oroszország összezuzódása Kelet-Ázsiában, a repülőgép megalkotása és a nagyváradi holnaposok föllépése. De hajh, mit ér a renesszánsza Japánnak, a teknikának és a suvixversnek, amikor a cinquecento klasszikus földjéről, Itáliából, folyton csak a legkicsinyesebb platitudeöket kapjuk, a mesquin gondolathiányt, amely régi, háji-báji ötletek szakadatlan ismétlésében merül ki. Mindig csak panamino, folyton csak maffia és camorra, egyre-másra földrengés, — bah, ez unalmas. Ezeket már mind régen tudjuk Dante és Crispi földjéről és csaknem olyan alaposan meguntuk, mint például a Bellini kintornáért sóhajtozó muzsikáját. »Ujat, uraim, ujat« — kivánja Olaszországtól, a megujhodásnak sokszor megtalpalt csizmájától az európai közvélemény és erre Olaszország most, az olasz egység jubileumára előáll a leglaposabb, legavultabb gondolattal, 1911-ben kiállitást fognak rendezni Torinóban is, az egységes Itália magjának, Szárdiniának a volt fővárosában, és Rómában is.

Nagyon megrázhatta az a kalábriai földrengés az olasz agyvelőket, hogy arra a fura gondolatra jönnek rá, hogy egy országban és egyszerre két hivatalos, állami nagyfontosságu kiállitást rendezzenek. Fölösleges is mondani, hogy ez a kettős kiállitás milyen szörnyüképpen gyatra gondolat. Mert ezzel csak két eset lehetséges: vagy elszippant Róma minden jelentőséget Torino elől, vagy pedig iparkodik vele testvériesen megosztozkodni a dicsőségen, amikor azután beáll már a természetes befellegzés állapota. Mert örömre, bánatra egyaránt közmondásosan üdvösséges a megosztozás, de ha a dicsőségen osztozkodtak valahol, annak a vége eddig még mindig vagy csunya marakodás, vagy pedig ugynevezett posványdolog lett. A dicsőség megosztása körülbelül az a proczesszus, mint amikor megered a csillagok könye, az eső, hogy osztozkodjék a végtelenben a Földdel is és ennek az osztozkodásnak itt lenn nálunk a vége sár.

Erről tehát szinte fölösleges is beszélni. Ezzel a kettős kiállitással Olaszország magát is, az egész világot is — nem lóvá, hanem Pókainévá teszi. Különösen pedig a kiállitókat, akiket tudvalévően már régóta kötéllel kell verbunkolni arra, hogy félbeszakitva a munkájukat, a gyáraik üzemének, a gondolkozóbaeséseiknek a nagy megzökkentésével kényszerüljenek rá az olyan képtelenül költséges reklámra, amelynél a czéljaikat ezerszerte jobban szolgálja az ujsághirdetés.

Én nem tudom, hogy hogyan hivják olaszul a »hazafiság a nemzetiségnek«-et. De akármi frázissal vaditsák is neki mint nemzeti ügynek a szavójai marmotacsősztől elkezdve, a livornói kikötőzsiványon keresztül, az Abruzzók szabad közigazgatásu fiain át, a Campagnának csirkével is beérő tolvajáig, a nápolyi bagólesőig, a banditának mondott, de a kapczánál feljebb nem énekelhető szicziliai betyárig le az egész lovagias olasz nemzetet, — az már köztudomásu dolog, hogy a kiállitások nem nemzeti ügyek és nem mozditják előbbre a história ugynevezett szent eszményeit Kliónak egy kis körömfeketényijével sem. Nem; a kiállitásokról ma már kopott, vedlett igazság, hogy részben reklámügy a czéljuk, részben pedig gimplifogás. És az is, hogy egyiket sem tudják szolgálni. Mert akármennyi gimplit megfognak is, azért a végső eredmény mindig és mindenütt deficzit, a reklám tekintetében pedig ugy áll a dolog, hogy a kereskedő, vagy a gyáros a világvásáron talán többet ád el ugyan a szokott mennyiségü holmijánál, de ez a többlet neki ráfizetéssel jár és nem éri meg sehogyan sem azt a legjobb esetben aranyérmet, amit a kalapja mellé ugy sem tüzhet, tehát kiteszi a boltja ablakába a czipők vagy a nyakkendők közé. És aminél, mint mondottam már, százszor különb eszköze a munkaérték igazi megbecsültetésének a legnonpareillebb hirdetés is, csak intelligens legyen.

Éppen ezeken az okokon a kiállitások máig már egészen a svindli érájáig jutottak el; a zugkiállitások, a méregdrága és mégis bádogból készült aranyérmek valóságos üldöző kisértetévé váltak az iparnak, kereskedelemnek egyaránt. Lásd, másról nem is beszélve, a londoni magyar kiállitás történetét.

Már most azonban igaz, hogy az olasznak is szent joga a maga nemzeti ünnepét ugy ülni meg, ahogy a fantáziájától, a leleményességétől, az invenciójától kitelik. Ha nekik csak egy kiállitásra tellett a gondolatból, sőt csak kettőre, ami kevesebb az egynél, az az ő dolguk. De valóban egészen az ő dolguk az is, hogy ezzel a maguk egységét ünneplik meg. Mert a Garibaldi-nóta ideje elmult már és a magyar-olasz testvériesülést csak ugy megeheti minden higgadt gon-

dolkozás szerint a szu, mint akár a lengyel-magyar bratyinázást, ami szintén csak arra jó, hogy a felhalmozódó éretlenségeknek legyen a dicsőségkitörése.

Az olasz egységet számithatják a venti settembretől, ama nevezetes dátumtól, amikor Cadorna tábornok serege bedöntötte a Porta Piát és ezzel végét vetette a pápa világi uralmának is, de kétségtelen, hogy ez a számitás csakugy csak emberi dátumragaszkodás, mint egyáltalán a történelemnek minden ugynevezett »évszáma«. Az olasz egység meglett akkor és bizonyosan lett meg akkor már, amikor Lombardia és Velencze elveszett a Habsburgok számára. A pápa világi hatalma nem a Porta Piánál esett el, hanem már Solferinónál. Az olasz egység tehát, akárhogyan forgassuk is a dolgot, annak az uralkodócsaládnak volt az érzékeny vesztesége, amely a mi dinasztiánk is, a megünneplése olyan évforduló ünnepét jelenti, amiről nem tudom elképzelni, hogy Magyarországon is hogyan lehet kellemetes emlékü. Elvégre Custozzánál is, Magentánál is és Solferinónál is csakugy hullott a magyar vér, mint akár Bosznia okkupációjakor. És nem is olyan nagyon nagy fantázia kellene ahhoz, hogy a majdan elkövetkezendő kettős kiállitáson, ha mi is részt vennénk, teszem fel azt a feltétlenül diszoklevelet nyerő borainkkal, minden egyes borospalaczk kinyitásakor egy-egy magyar bakának vagy huszárnak a vére kibuggyanása ne ütközzék fel okáért az áldomásnak. Helyes: »Olaszország az olaszoké« és ennek minden szabad gondolkozást és nemzeti jogot méltányló lélek örvendezkedik is. De ha százszor Garibaldi is, még akkor is csak groteszk dolog volna, hogy mi elmenjünk ünnepelni oda, ahonnan kidobtak bennünket és éppen akkor, amikor azt ünneplik, hogy kidobtak bennünket.

Semmiféle okunk nincsen együtt örvendezkedni Olaszországgal, amelynek a perfidiája minden szaláminál vaskosabban nyilatkozott meg az annexió idején, amely ellen mint hü szövetséges ellen Tirolban, meg a többi sziklás határvidéken egyre-másra épitjük a völgyzáró erődöket, amely éppen most szavazott meg a kamarájában Brindisi megerősitésére számlálatlan, de nem ellophatatlan milliókat. Brindisivel az Adriát akarják elzárni a mi orrunk elől csakugy, mint ahogyan mi az uj Dreadnought-hajóinkat valóban csak az Olaszország ellen való háboru eshetőségére fogjuk majd megépiteni. Azok a Dreadnoughtok pedig azután megint csak képtelen sok és sajnos, ellophatatlan milliókba fognak kerülni — a mi bőrünkből.

Lehet tehát felülni az olasz kiállitásoknak csakugy, mint ahogyan felültünk a londoninak, de hogy a mi kiállitóinknak valami extra oka is volna még a kiállitások általánosan ismert csődje mellett az Itáliába való elvándorlásra, azt csak azok magyarázhatják meg, akik még mindig a »kerek ez a zsömle« nótájánál vannak és elmult ábrándok lovagjai sok perfidiák, kellemetlen valóságok tapasztalatai után is.

Paganel.

Velencze.

Mint nőkeblek, czirógatásra várva,
A kupoláid reszkettek az árnyba'.
Sötét tüzben állott a tornyok orma,
S mig néztelek, a csolnakban heverve,
Megdobbant lassan, halk ütemre verve
Szived: az óra tornya.

S már nem tudom: párkányokon, homályban,
Alvó galambok hosszu sorját láttam,
Vagy csillogó szép fogsort, hófehéret...
Ugy feküdtem ott, mint menyasszony-ágyon!
S ereidben, a kéklő csatornákon
Halk csobbanással vert a véred.

Ugy láttalak, ahogy csak asszonyt látnak:
Sötét-szemünek, szépnek, halaványnak,
Amint merengve hallgatja a bókot,
S érzi, dalolva járja át a testét
Halk szavu vágy. Szerettél, s azt az estét
Ugy őrzöm, mint egy csókot.

Nagy Zoltán.

Lyon csillaga.

Irta: SZINI GYULA.

I.

Párisban a »lyoni pályaház« nagy négyszögü tornyán az óra, amelyet messzi vidékről látni, négy órát mutatott. Szép, tisztakék délutáni égbolt borult a Szajna hidjai fölé.

Colette zsebében száz sou-val, vagyis öt frankkal, nekivágott a folyó partjának. Az imént érkezett Lyonból. Még a fülében zsongtak a lyoni ujságirók és habitüék szavai, amiket ohahaza a pályaudvaron bucsuzáskor mondtak neki: »Colette, maga még mint nagy müvésznő fog visszakerülni!«

Az egész uton erről álmodott és hogy megédesitse ábrándjait, folyton czukorsüteményeket evett, amiket az állomásokon vásárolt. Igy történt, hogy louis-ja, amelynek husz frankja vagyonnak tünt fel előtte, leolvadt öt frankra.

És egy idegen, nagy városban volt, egyedül, ismerősei, barátai nélkül. De azért nem ijedt meg. El volt készülve a legrosszabbra, hogy nyomorogni fog sokáig, nagyon sokáig, mig a szerencse és a dicsőség napja föl nem virrad rá. Különben is alig ért rá azzal foglalkozni, hogy mi lesz vele.

A Notre-Dame kettős tornyát már messziről megismerte, de nem mert feléje közeledni. Hátha elriasztja a pupos Quasimodót és Eszmeraldát, a szép tánczosnőt, akik leányálmaiban gyakran meglátogatták. Azt akarta, hogy lassan hulljon le ábrándjainak hét fátyola és ne egyszerre ismerje meg a valóságot. A virágpiaczon, amely a templommal szemben van, gyöngyvirágot vett — óh, mert ez szerencsét fog hozni — és még csak tekinteni sem mert arra felé, hol a morgue-ot sejtette.

Sietve tovább ment és a »Palais« elé jutott, amelynek lépcsőin — a hires »Pas perdus«-n — emberek

járkáltak le és fel szakadatlanul, mintha csak azt akarnák mutatni, hogy emberek közt a czivakodás és a bün sohasem fog megszünni. A »Conciergerie« komor toronykupjai eszébe juttatták a Mária Antoinette szomoru sorsát és egyszerre félni kezdett az emberektől.

Borzasztó sokan voltak, csak ugy özönlöttek az utczán és a széditő kocsiforgalomban aggódó, gyanakvó szemmel néztek körül, hogy életüket átmentsék az utcza másik oldalára. Vasut, automobil, magánfogat, társzekér, bérkocsi, omnibusz egymás hátán végevárhatatlan lánczban zárta el előtte az utat. Végre sikerült átjutnia, de érezte, hogy már nem birja tovább a járást és szédülést. Leült egy padra.

Éhes is volt és egy öreg kofától, aki mellette ült, banánt vett. Meghámozta a gyümölcsöt és szaporán evett fehér husából, amely a szomjuságát is csillapitotta. Amint hirtelen felnézett a magasba, megpillantotta a fölirást: »Théâtre Sarah Bernhardt«.

Az aranyosan fénylő betükről le sem tudta venni a szemét. Elfelejtett enni. Egészen megfeledkezett magáról. Hirtelenében nem tudta volna megmondani, hogy hol van és párnája után tapogatott volna, hogy nem álmodik-e. Csak lassankint ébredt öntudatára, hogy a Sarah Bernhardt szinháza előtt áll.

Annyit hallott róla, hogy inkább mesének gondolta volna az egészet, mint valóságnak. De aztán hirtelen elszégyelte magát:

— Milyen ostoba vagyok! Végre is a Sarah Bernhardt szinháza nem tündérvár, hanem szinház, mint a többi és a legszegényebb ember is megválthatja beléje tiz souért a maga jegyét.

Elmosolyodott magában:

— És igy akarom én meghóditani Párist, hogy elszorul a szivem, hacsak Sarah Bernhardt nevét irva látom?... Hiszen én is az akarok lenni. Nagy, nagy müvésznő, akiről az egész világ beszél és aki már életében csodaszámba megy. Vajjon nekem is lesz-e valaha ilyen saját szinházpalotám és az én nevemet is ugy fogják-e suttogni, mint az övét; ezt az egyszerü, kis nevet, amely most még alig hallatszik: Colette d' Ivry.

Akkor vette csak észre ujra, hogy a kezében banán van.

— Ezt nem fogom elfelejteni — tréfálkozott saját magával — és amikor nagy szinésznő leszek, el fogom mondani az ujságiróknak, hogy amikor először Párisba érkeztem, száz sou volt a zsebemben és a Sarah Bernhardt szinházával szemben banánt ettem.

A szinház kapuja előtt automobil állt meg és egy csomó ember gyülekezett köréje. Colette is átment közéjük kiváncsiságból és megtudta a soffőrtől, hogy »az igazgatónőt« várják. Ő is odaállt a kiváncsiak közé.

Nem sokáig kellett várnia. Selyemsuhogás hallatszott a kapualjából, egy sapkás ember előreszaladt és kinyitotta az automobil ajtaját és a következő pillanatban megjelent a müvésznő. Az arczát annyiféleképpen látta, hogy rögtön megismerte. A lenyugvó nap még különösebb sugárkoszoruval vette körül ezt a világhirü arczot, amelyet mindenütt, ahol képes ujságokat lapoznak, ismernek.

A müvésznő rámosolygott a tömegre, amely az automobilját körülvette, néhány lépést tett előre, aztán intett a soffőrnek, hogy nem száll föl. Gyalog folytatta az utját. A kiváncsiak lassan elmaradtak mellőle és a második-harmadik utczánál már rá sem ismertek a járó-kelők. Igaz, hogy egy fátyollal félig eltakarta a vonásait.

Csak egy valaki követte hiven, mint az árnyék: Colette. A világért le nem vette volna róla a szemét és vizsgálta, hogyan jár, mit csinál a kezével, hogyan nézeget széjjel. Lopva ment utána, hogy ne vonja magára a figyelmét. De a szive lázasan vert és nagy elhatározások lobogtak benne.

Mi történnék, ha hirtelen eléje állna a müvésznőnek, ráborulna a kezére és megvallaná neki, hogy szinésznő szeretne lenni. Lyonban már voltak sikerei, igaz, hogy csak mükedvelői előadáson az ujságirók javára, de érzi magában azt a nagy, szent tüzet, amely a müvészeket megedzi.

Az »igazgatónő« hirtelen megállt és egy ujságárustól estilapot vett. Colette jól láthatta az arczát. Most, amikor senki sem figyelt rá, fáradtak, egykedvüek, csaknem szomoruak voltak a vonásai. Mintha unna minden dicsőséget és átlátná az emberi élet hiábavalóságát. Annyi lemondás és kedvetlenség sugárzott le róla, hogy Colette nem tudta megszólitani és nem is merte. Visszafordult és ugyanattól az ujságárustól vett lapot, akitől a nagy müvésznő.

De nem tudott megválni a szinház környékétől. Minden áron meg akarta nézni az esti előadást, amelyen a nagy Sarah az »Aiglon« czimszerepében készült föllépni. Nézegette a szinlapot és a zsebében szorongatta a száz souját, amelyből Isten tudja hány napig kell még megélnie. Minden második perczben ujra meg ujra elhatározta, hogy jegyet vesz, de mintha egy csontos kéz minduntalan visszarántotta volna: az éhség.

Fényesen kivilágitott vendéglők játszottak az érzékeivel. Ugy rémlett neki, mintha minden ember dus vacsorához sietne. Fogatokon, automobilokon boldog, megelégedett arczok röpültek el mellette. Egyszerre, óh, egyszerre ugy megkivánta a fényüzést, a jó módot, a dicsőséget és a vele járó lakomát, ünneplést.

— Csak tudnák az emberek, — mondta magában — hogy milyen tehetség lakik bennem!

II.

A Champs Elysée nyári mulatóhelyének, a »Barcarolla«-nak barjában egy elegáns fiatal ember a legnagyobb kinok közt izgett-mozgott egy magas széken. Már a harmadik »cocktail«-ját itta meg és verejtékcsöppek peregtek le a homlokán. Antilopbőr-kötésü jegyzőkönyve nyitva feküdt előtte és aranyczeruzájának csattját folyton kinyitotta és becsukta. Semmi sem jutott eszébe. Pedig az előadás órája veszedelmesen közeledett.

Már vagy századszor illesztette a tarkójára a czilinderét, amikor egy barátja végre hozzája lépett és megkérdezte tőle:

— Mi bajod, Yves?

— Az ördög bujjon abba, — felelte Yves — aki a költészetet kitalálta.

— Te költesz?

— Ne nevess ki: költök — felelte Yves —, és már majdnem a himlő üt ki rajtam, de nem jut a világon eszembe semmi.

— Mi szükséged van neked arra, hogy évi százezer franknyi apanázsod mellett még verseket irj? És ne panaszkodjanak a költők, a mikor ti automobiltulajdonosok eleszitek előlük a kenyeret!

— Hallgass meg, kérlek, — panaszkodott Yves — ilyen kinos helyzetben még nem voltam, mint most. Egy hónappal ezelőtt megismerkedtem egy lyoni kis leánynyal...

— Azzal a kis szőkével?

— Azzal... — felelte Yves — és a lehető legtüzesebb módon szerelmet vallottam neki. Erre a kis leány azt feleli, hogy ő már régóta keres olyan hü és

odaadó barátot, aki őt müvésznői pályáján segitené. És hogy bebizonyitsa nekem, hogy milyen nagy müvésznő, elszavalta a Coppée »Kovácsok sztrájkja« czimü versét.

— És te végighallgattad?

— Végig én — szólt Yves — és mondhatom neked, barátom, hogy igy még nem szavalt előttem senki. Egyszerre szerelmes lettem a kis nőbe. És megigértem neki, hogy bejuttatom valami szinházba. Sajnos, nem ismerek semmiféle szinigazgatót, de ennek a »Barcarolla« tingli-tanglinak a direktora jó barátom. Megkértem tehát őt, hogy vegye be a szinházba Colette-et.

— Colette-nek hivják?

— Colette d'Ivry. Nagyon tehetséges leány és hiszem, hogy lesz belőle valami. Gondold csak el, hogy ez a lány már másfél év óta van Párisban és még nem tért le az erény utjáról.

— Yves, — kiáltott föl a barátja — és te ezt nem röstelled bevallani?

— Nem én, — felelte Yves — sőt, ha akarod, ide a gázkályhába dugom a kezemet azért, hogy ez a leány erényes. Minden áron müvésznő akar lenni és él-hal azért, hogy szerephez jusson. Addig rágtam az igazgató fülét, mig meg nem engedte, hogy a legközelebbi revüben Colette háromsoros verset mondhasson. Amikor az igazgató már beleegyezett, a szerző elkezdett hevesen tiltakozni. De azt az undoritó alakot lekenyereztem — az unokaöcscsének ajánlólevelet adtam a miniszterhez — és ő viszonzásul beleegyezett abba, hogy Colette háromsoros verset mondjon a »Balekok« czimü revüben.

— És most te akarod megirni azt a három sort? — kérdezte a barátja.

— Mit csináljak? — sóhajtott fel Yves. — Az a rinoczerus, aki szerzőnek nevezi magát, a világ legszeretetreméltóbb módján hatalmazott föl rá, hogy irjak bármilyen három sort, ő elmondatja Colette-tel. Ezért vagyok most kinban. Nincs valami jó ötleted?

— Van, — felelte a barátja — mondd meg a kis nőnek, hogy előbb hagyja magát megölelni, hogy téged a három sorra inspirálhasson.

— Jaj, már csöngetnek, — kiáltott föl Yves — mindjárt kezdődik az előadás és a vers még nem kész. Te pedig ostoba vicczekkel jösz!

— Barátom, nekem sem jut semmi az eszembe... Várj csak. Valamelyik vidéki szinházban hallottam ezt a két sort:

Sarah Bernhardt nagyon sovány,
Mint néhol egy adag tokány.

De ez csak két sor és az is buta.

— Mit csináljak? Mit csináljak? — sopánkodott Yves. — Mondd el csak még egyszer azt a két sort. Jó lesz az is, mert már késő van.

III.

Obolenszki herczeg a rendjelére mutatott:

— Nézz ide, drága Colettem, ezt a sast az orosz czár ő felségétől kaptam, mert a beludzsisztáni kérdést olyan ravaszul oldottam meg, hogy még ma sincs megoldva. Hogy mondhatod tehát, hogy én élhetetlen és ostoba fráter vagyok?

— Mert élhetetlen és ostoba fráter vagy — felelte Colette. — Mit kértem tőled? Talán azt, hogy beprotegálj a Comédiebe vagy az Odéonba? Nem; nem kértem tőled mást, mint hogy elszavalhassam a Tengerészek jótékony estéjén a Coppée »Kovácsok sztrájkja«-t és erre te azzal jösz haza, hogy elutasitottak. Neked, egy Obolenszki herczegnek mernek ilyesmit mondani!

A herczeg egész közönségesen megvakarta a fejét.

— De, hát mit csináljak, drágám? — szólt. — A beludzsisztáni kérdésben nem fejtettem ki annyi ravaszságot, mint a te dolgodban. Én tudom, hogy te nagy müvésznő vagy, de a rendező-bizottságban nem ismernek. Hiába mondtam, hogy Lyonban már sikereid voltak és hogy senki ugy el nem tudja szavalni a »Kovácsok sztrájkja«-t, mint te. Nem használt semmi, még ki is nevettek érte.

— Mert mindenki vén bolondot csinál belőled — türelmetlenkedett Colette.

— Egyáltalában nem értem, — felelte a herczeg — hogy miért ragaszkodol annyira a »Kovácsok sztrájkja«-hoz. Nem teljesitettem már minden kivánságodat. Van saját palotád az Elysée-negyedben. Van saját automobilod. Mindenki elismeri, hogy te vagy a legszebb nő Párisban. Az egész város ismeri Colette d'Ivry nevét. Páris meghódolt a szépséged, az elegánczíád, a nőiességed előtt és te makacsul ragaszkodol a »Kovácsok sztrájkja«-hoz.

— Mert ti férfiak mind ostobák és élhetetlenek vagytok — dühöngött Colette. — Megigértek mindent és nem tudtok kivivni semmit. Négy év óta nem tudok szóhoz jutni szinpadon, én, aki Lyonból ugy mentem el, mint Francziaország jövendő csillaga. Mit mondjak az embereknek, ha hazakerülök? Azt fogják mondani: Colette d'Ivry, Lyon reménysége letört. Közönséges »grue« lett belőle.

— Mit törődsz te Lyonnal, — mondta a herczeg, — mikor a tied Páris. A lábaid előtt hever.

— Csak egy ember volt, aki ki tudta vinni, hogy három sort mondjak a szinpadon egy revüben. Azóta jöttek grófok, herczégek, miniszterek és egyik élhetetlenebb volt, mint a másik. Ti mind, mind eltemettetek bennem egy nagy müvésznőt.

— Ugyan ne törődj vele! — felelte a herczeg. — Mi szükséged van rá, hogy nagy szinésznő légy? Azt hiszed, hogy olyan kellemes mindennap dicsőséggel megkeresni a betevő falatot? Holott most beülsz az automobilodba és elmégy a szinházba, ahol láthatod, hogy hogyan kinlódnak mások... Igaz, erről jut eszembe, hogy van egy páholyom a Sarah Bernhardt szinházában. De azonnal mennünk kell, mert már késő van.

Automobilon mentek a szinház elé. Colette, mikor kiszállt a gépből, egy pillantást vetett arra a padra, hol egykor ült és banánt evett. Akkor volt először Párisban és azóta sem járt ezen a vidéken. Még egyszer sem volt a Sarah Bernhardt szinházában, sőt még életében egyetlenegyszer sem látta a szinpadon a nagy Saraht. Mindez hirtelen eszébe jutott és könyszökött a szemébe.

— Miért sirsz? — kérdezte tőle a herczeg.

— Kezdem ismerni Párist — felelte Colette.

A drága, ritka brilliánsok mint óriási nagy könycseppek remegtek fejedelmi toalettjén. És az emberek, akik előtt elvonult, egymásnak suttogták:

— Itt megy Colette d'Ivry, Lyon csillaga.

Az ember multja az, amivé az ember lett. Csak ez után kellene őt megitélni.

*

A világot férfiak, nem pedig nők számára teremtették.

*

Nagyon csunya és józan korban a müvészetek kölcsönvesznek — nem az élettől, hanem egymástól.

Toll és tőr.

— *május 28.*

HELTAI FERENCZ MEGIJEDT attól a diadaltól, melyet szerdán aratott a főváros közgyülésén. Kétszáz tágra nyitott száj éljenezte őt, az igazgatót s e kétszáz nyitott száj láttára Heltai megdöbbenve kérdezte: Ennyi szájat hogyan fogok én betömni? Mi értjük Heltai megdöbbenését. Ő jól ösmeri a városháza urait s tapasztalatból tudja, hogy mit jelent az, amikor az urak tüntető módon kitátják a szájukat, s torkuk szakadtából éjeneznek. S mert mi is ösmerjük az urakat, könnyen beleéljük magunkat a Heltai helyzetébe és gondolkozásába. A kétszáz éljenző tudja, hogy a városi kezelés legalább husz bizottsági tagnak juttat állást. A közgyülés delegálja ezeket az igazgatóságba, felügyelőbizottságba s az urak vállalják a megbizatást és a tizezer koronás tiszteletdijat. Ennek a husz állásnak szólt a kétszázak éljenzése. Az éhezők jelentkeztek s Heltai szomoruan kérdezte önmagától, hogy mit kezdjen kétszáz éhezővel, amikor ő csak husz embernek adhat táplálékot. A kétszáz jóbarát közül tehát száznyolczvan hamarosan ellenséggé válik. Ez a száznyolczvan ember máról-holnapra arra a meggyőződésre jut, hogy a városi kezelés mégsem olyan jó, amilyennek eleinte gondolták. És Heltai Ferencznek ehhez a hirtelen változáshoz hallgatni kell. Tisztelnie kell a mások meggyőződését, mert hiszen ez a meggyőződés valamikor az ő meggyőződése volt. A jövő tehát érdekesnek igérkezik. Heltainak szemére vetik régi meggyőződéseit és Heltai mosolyog majd azon, hogy neki valamikor meggyőződései is voltak.

—

NEMZETKÖZI TAPINTATLANSÁGOT elkövetni nem nagy virtus, de ezt kiaknázni azok ellen, akiknek a bőrére ezt a tapintatlanságot elkövettük, ez specziális magyar találmány és ugy hivják, hogy müvészeti politika. A velenczei magyar házban kiállitást rendeztek a müvészeti politika vezérei és idehaza nyakra-főre sietnek leközölni az olasz lapok kritikáit, melyek egytől-egyig levágják a magyar müvészetet. Ennek ők örülnek, mert ezen a kiállitáson a modernek is képviselve vannak s ők olyan Dugovits Tituszok, akik szivesen meghalnak, csak ha velük pusztul a török is. Csak egyet felejtenek el leközölni és ez az a titok, hogy miért kapnak ki olyan csunyán Velenczében a magyarok? Maróthi ur ugyanis épitett odalenn egy palotát, melynek motivumai közt első helyen szerepelnek Attila kincsei s a velenczeieknek a hunok által történt legyőzetése. Az olasz sovinizmust természetesen módfelett felháborította ez a tapintatlanság, hogy históriájuknak egy ilyen fekete lapját dörzsölik az orruk alá idegen jövevények a saját hajlékukban s most megfizetnek érte. Joggal kérdik, hogy vajjon a magyaroknak tetszenék-e, ha egy budapesti török kiállitáson a mohácsi vészszel vagy a félholdat viselő Budavárral kedveskednének nekik, avagy egy német tárlaton a hét gyászmagyarnak szobrát hoznák el a németek Budapestre. A tapintatlanságért a pofont tehát megérdemeltük, de mi a magyar müvészet nevében tisztelettel átutalványozzuk azt az illetékes helyre. Kedves egészségükre!

—

DIÁKSTATISZTIKA. Az Egyetemen valaki kiadta a jelszót, törődni kell vele, a diákok miből élnek. És szétosztottak iveket, száz kérdéssel, ezer rubrikával, hogy a diák mennyit költ, mennyit keres, miből él, hogyan tartja fenn magát. És a szegény diákok belemennek a rossz tréfába, kitöltik az indiszkrét kérdőiveket, amelynek téntabarázdáiból a nyomornak, küzködésnek, nélkülözésnek rettenetes kalászai ütik ki kövér fejüket... Furcsa statisztika lesz ez, és amint rágondolunk, eszünkbe jut a régi anekdota a vőlegényről, aki a képéből kikelve rohan be a házasságközvetitőhöz és kérdőre vonja:

— Hogy merte azt mondani, hogy a menyasszonyom árva lány? Megtudtam, hogy élnek a szülei, az apja börtönben van, az anyja az őrültekházában.

— Boh, hát ez is élet? — felelte egykedvüen a közvetitő.

És neki volt igaza. De talán jó lenne, ha a diákoknak is eszébe jutna az anekdota, és amikor a nyomorban, inségben tengődőktől megkérdi az iv: — Mennyit keres? Miből él? Hogyan él? — egyszerüen ezt felelnék:

— Én élek? Hát ez is élet?...

—

NEM MALICZIA, de kegyetlen valóság, hogy a mi Operaházunk sorsa abban a pillanatban fordult jobbra, amely pillanatban Beck Vilmos kilépett a szinház kötelékéből. A végzetnek ez az iróniája vérig boszanthatja az embert s érthető, hogy Beck Vilmos a végzeten ugy akart boszut állani, hogy bérbe veszi a mi Operaházunkat. Beck Vilmos számitásait nyilván arra épitette, hogy nálunk sok az ellensége minden kulturintézménynek s ezek az ellenségek szivesen kiszolgáltatják neki az Andrássy-uti palotát. De Beck Vilmos tévedett. Az Operaháznak ugyan vannak ellenségei, de ezek az ellenségek nem gyülölik annyira az Operaházat, mint amennyire nem szeretik Beck urat. S ha a két rossz között válogatniok kell, inkább kell nekik az Operaház Beck nélkül, mint Beckkel. Miután erről Beck Vilmos ur minden kétséget kizáró módon meggyőződött, itthagyta Budapestet és áttette székhelyét Párisba. A balvégzet ott is nyomon követte. Párisban is hamarosan megismerték, s hogy a megismerés folytán mennyi ellensége támadt, ezt legjobban igazolja, hogy máris társul fogadták őt egy operai vállalkozáshoz. Társigazgató lett s most már a saját pénzével megfizetheti a gyönyörüséget, hogy egy operaházat igazgat. Nagyuri passzió ez és Beck Vilmos sokkal nagyobb ur, mint amilyen nagy énekes. Rajtunk lenne a sor, hogy Párist irigyeljük a nyereségért, melyhez Beck Vilmos személyében jutott. De mi Párist magáért Párisért irigyeljük s nem Beck Vilmosért. Irigyeljük tőle, hogy az ő kulturája már oly erős, hogy annak még olyan igazgató sem árthat, amilyen Beck Vilmosból kitelik.

—

A BELÉPTIDIJ. Isten ments, hogy a mostanában divó német inváziótól a magyar kulturát féltsük, hiszen még csak féltésre se volna érdemes, ha olyan gyengén állna a lábán, hogy a német szónak lehelete is veszedelmet jelenthet számára. Nem tiltakozunk a német vendégjárás ellen, csak éppen hogy visszaemlékezünk rá; még néhány év előtt mekkora hü-hó támadt az efajta vizitek ellen. Akkor még a szinházat is szét akarták szedni, ha ott német szó hallszik, ma pedig vége-hossza nincs a német előadásoknak, és jól megy minden. Honnan ez a változás? Miért ez a nagy leszerelés? Aligha járunk messze az igazságtól, amikor az okot a német direktorokban látjuk, akik a maguk fensőbbséges okosságában megértették, hogy parányi konczon, kicsi borravalón, nevetséges baksison megvehetik ezt az egész országot, haragostul, németgyülöletestül, mindenestül. És rászánták magukat erre a kis borravaló-osztásra: megvették egy-két magyar darabot. Ezzel ki van békitve mindenki, a sajtó pedig jó gyermek... Az idegen direktorok kitanulták, hogy közönségünk pénztárczájához és a sajtó jóindulatához ez a beléptidij: megvenni egy magyar szinmüvet. Weisse, Reinhardt után most Jarno direktor

ur jön Pestre, de be se tette még a lábát, már megvette az obligát magyar darabot, ezuttal Drégely Gábor ur komédiáját... Amióta erre a taktikára rájöttek a külföldi igazgatók, azóta a német Thália czimere igy fest: ezüst mezőben áll egy germán szinigazgató, aki egy magyar darabot vesz, és ezért gazdátlan kezek lehozzák neki az égről a napot, a holdat és a csillagokat.

—

SZINÉSZETI MUZEUM. Ujra felmerült és kisért a szinészeti muzeum ideája. Ugy látszik, szinész-korifeusaink, akik a terv érdekében ágálnak, nem tudják, hogy a konzerválásra a kitömés is igen jó mód, és tévesen abban az illusióban ringatóznak, hogy még mindig ott tartunk, amikor a muzeumok okvetlenül alkoholba dugták a diszpéldányaikat. Talán ha a konzerváló-müvészet e fejlődéséről hallanának az urak, letennének tervükről, amely tiz év előtt talán még alkoholfürdővel kecsegtetett volna, fájdalom azonban ma már csak kitöméssel fenyeget!...

Krónika II.

Két őrmester.

— *május 28.*

Rozmaringot ültetnék sirjára Kopeczky Teréznek, mert meghalt a szerelemtől. Sirassátok, ti lányok, szurtosan, repedt kézzel, vagy lopott zsebkendővel törölgetvén buta szemeteket, ott a dohos cselédszobában, mert a pajtástok volt s a legszebb, amit a czupringervirágok az életben teremnek, az a közös halál azzal, akit szeretnek s akié nem lehetnek. Együtt a halálba! Sokkal szebb még a faczérságnál is.

Kopeczky Teréz tehát meghalt a káplárjával, mivel annak szülei ellenezték a házasságot. Keserves sors. Ám nem ez avatja Kopeczky Terézt költészet virágává. Ő nemcsak a káplárral halt meg, mert nem lehetett övé. A közös öngyilkossági nyilatkozat mellé szegény Teréz még egy külön nyilatkozatot is csatolt: »Halálom oka két őrmester«.

A bölcs vagy bolond ember, aki nem a szivet vizsgálja, orrára teheti a mutatóujját: hát ez mi? Ez elvetemültség és őrültség. Meghalni egy káplárral két őrmester miatt! Hát nem tudott élni a káplár nélkül? Hiszen két őrmestere is volt. Két őrmester miatt nem tudott élni? Hiszen a káplárhoz akart menni, akihez annyira ragaszkodott, hogy még a halálba is követte. De hiszen ha a két őrmestertől volt boldogtalan, akkor mért nem tudta tulélni a káplártól elszakadását? Aztán nini, mintha ez a nő kétfelé csalt volna. A halál küszöbén, magával a halálával megcsalta a káplárt, akinek sejtelme sem volt róla, hogy aki vele hal, a két őrmester nélkül nem tud élni. És még sem csalta meg, hiszen vele és nem valami őrmesterrel ment a halálba. S a halálra nem is a lány gondolt, hanem az ember. Ez akart megválni az élettől s kérdezte: akarsz-e velem meghalni? S Terézke, aki igen jól megélhetett volna nélküle is, a két őrmester nélkül is, habozás nélkül felelt: igen, ha nem élhetünk, én veled megyek a halálba.

*

A bölcs ember vegye le mutatóujját az orráról, mert bölcseséggel ebben a rébuszban csak meg lehet bolondulni. Aki pedig ekkora hazugság láttára, melyet a halál még csak kómikusabbá tesz, mint másvilágbeli teremtés, ezt mondja: na ni, milyenek ezek a cselédlányok! — annak már nem is kell megbolondulnia. Ellenben akinek van, vagy volt keserve az életben, mely nővel kapcsolatos, aki szerencsétlen nő valaha meghalni vágyott, mivel vagy az embere, vagy a világ komiszkodott vele, az düljön végig a divánon, hunyja be a szemét s emlékezzék vissza szomoru regénye minden fázisára. Lassanként a ködből ki fog bontakozni az önmegismerés s a cselédlányban, a két őrmesterben, vagy a szamár káplárban önmagára fog ismerni. S akkor érteni fogja Terézkét, aki nem volt komisz, aki nem mint cseléd volt komisz, aki kétfelé hazudott, de magában mégis igazsága volt, aki ember volt, mint én, ember, mint ön, hüséges asszonyom, és ember, mint te, édes lányom, mihelyt megismerted a káplárt és annakelőtte a két őrmestert.

A világ leghatalmasabb ereje a szerelem, de az emberek a legszebbnek is akarják tudni. Hát lássák, ez az ősi hazugság, mely nélkül senki sem merne őszintén és nyiltan szerelmes lenni. Megtették pajkos fiunak a boldog görögök, akik föltalálták a pátoszt, de soha szerelemre nem alkalmazták. Szerelem a nyillal lövöldöző szárnyas Ámorban! Ki tagadja, hogy igy van? Sárkánykörmökkel váj belénk a szerelem s nem merjük tagadni, hogy egy szöszke szárnyas fiucska évődik velünk. Egy gyujtogató rém tüzvészt rak a lelkünkbe s mi rózsákat hintünk utja elé: jöszte, bájos fiucska. Vér és köny jár ez érzés nyomában. Sokan voltak, akik csókja édességét nem érezték, de egy sem volt, a legboldogabb sem, aki névtelen szenvedések közt könyeket ne hullatott volna halált kivánó álmatlan éjszakákon.

A szerelem nem szép s az emberek a legfőbb szépség fogalmát füzték hozzá. Hát innen ered minden hazugsága; innen való, hogy még nem volt szerelem hazugság nélkül. Kezdve azon, hogy csak látni akarlak, én kedvesem, egészen odáig, hogy nem tudok nélküled élni, én két őrmesterem, s ezért meghalok a káplárral, a káplár karjai között. A költészet és az erkölcs annyi szépet kitalált a szerelemről, hogy nekem kötelességem mindazt a szépséget fölfedezni, s ha ezt nem birom, hát kimutatnom az én szerelmemben. Való igaz: amikor káplárom csókja ajkamon ég, az ősmámor eszeveszett lobogásában mondom és érzem: nem tudok nélküled élni. De csunya volna, ha csak a mámor beszámithatatlanságában éreznék igy. Ennélfogva azt mondom és el is hitetem magammal, hogy mindig igy érzek s igy gondolkodom, sőt, nehogy hazugságban maradjak a káplár előtt, amikor arra kerül a sor, hogy csakugyan nélküle kellene élnem, vagy pedig meghalnom, hát meghalok. Hadd lássa az az ember s utána a többi is, hogy milyen igaz még az is, ami hazugság.

Legyőzhetetlen, mindenható a vágy, beigazolni mindazt, amit a szerelemre csak ráfogtak. Mutatni a másiknak, lesujtani vele a másikat: ilyen vagyok én, igy tudok szeretni én! Megterhelni a lelkét a másiknak azzal, hogy az ő áldozata vagyok, hogy nem ismert meg, méltatlanul lebecsült. Kigyógyultam az egyik szerelemből? Belebonyolódtam a másikba? Milyen jó, hogy ez lehetséges, de milyen csunya! Tehát legyen megforditva. Hadd sóhajtsam: nem tudok kigyógyulni az egyikből s milyen rossz, hogy nem tudok.

*

Hát az a szegény cseléd őszintén halt meg a káplárral, aki a szüleit átkozta, mert azt mondták: nem érdemli az a rossz, czéda cselédlány a te nevedet. Őszintén, becsülettel, mert meg akarta neki mutatni, hogy megérdemli őt. Az élete árán czáfolt meg egy állitást, mely igaz volt, mert csakugyan nem a káplár volt az egyetlen szerelme. Halála után kételkedhetünk még abban, hogy ez igazán hazugság és mégis meghalt volna? Nem, rozmaringot a sirjára!

De ott van a két őrmester, akik elhagyták őt. Ezek most azt gondolhatják: no lám, igazunk volt, mikor Terézkét cserben hagytuk. Olyan volt, mint a többi, rögtön akadt neki káplárja. Nem, hadd lássák őt szépnek és ne tudjanak aludni miatta, mert ők komiszak. Tehát: halálom oka két őrmester.

Nem generalizálok. Vannak szerelmek, melyek szépek, de ezeknek nincs történetük. Ám minden szerelem szép akar lenni, s mihelyt ez a törekvés érvényesül, megszületett a szépitő hazugság. A cseléd-szobában igy, a nappaliban amugy. De valamennyiben meghalnak a káplárért ugy, hogy a két őrmester legyen az oka mindennek.

Kóbor Tamás.

Séta az alkonyatban.

A setét bolt nagy üvegablakán
Figyelt ki s keskeny öklére könyöklött,
Néztem e teltszáru, lágy záru öklöt
S éreztem: messze-messze ül e lány
S tudtam: nincsen számomra mosolya.

S a bánat halkan igy szólt hozzám: „Látod,
Ezt is lelked karjával átkaroltad
S ez is, ha fáradt fővel ébredsz holnap,
Bus viziód lesz, s sirni fogsz, hogy áldott
Keze homlokod nem éri soha.

Ne nézd tovább, beteg vágygyal ne nézd őt,
Aki másért olyan szép s nem teérted...
Hisz maholnap elfárad ifju térded
S gyakran hajtod már kezedre nehéz főd:
Nem vár öröm, ha eddig elmulasztád.

Hiába már, ha olykor vad vágy ver föl
Hinned: itat még borával az élet
S hogy papjaként, ki nem tud but, se kételyt,
Te is, dalodból, mint pompás kehelyből
Osztod még áhitattal szent malasztját..."

„Hiába"... Már a városvégi lankán
Bolyongtam, künn egy agg szántotta földjét
S a bölcsek szelid nyugalma ömölt szét
Szépmivü arcza évötvözte lapján.
Köszöntött és én elmerengve néztem.

Ökrei a barázdát lomhán vonták,
Mint egykedvü évek az arczredőt...
S szivemben akkor halkan arczradőlt
A méla bánat s kékkösöntyüs kontyát
Megbontva, sirt a sürüdő setétben...

Tóth Árpád.

Festetics Tassziló gróf.

Amikor a nagy Festetics György gróf még Graeven-huszár volt, egy napon fogta magát és levelet irt a császárnak, amelyben kifejtette azokat az okokat, amelyek amellett szólnak, hogy Magyarországon csak magyar ezredeket helyezzenek el. A leveléből azonban nem az a jótétemény származott Magyarországra, amit György gróf, a mult század nagy reform-mágnásainak egyike szándékolt vele, hanem egészen más valami. Mert a jó olyan dolog, hogy csak lélek kell hozzá, amely képes legyen átérteni és akkor valóra válik, ha nem a szándékolt formában, hát valahogyan másképp. Festetics György grófot a leveléért megbüntették, ott kellett hagynia a katonaságot, és a volt Graeven-huszár harminczhat esztendős korában hazament Keszthelyre gazdálkodni. És ez volt az a jó, ami bekövetkezett.

Csekély százhatvankétezer hold föld volt az, amit apja, Pál gróf, a hires zalai főispán hagyott rá és György ur, amint megérkezett haza, hamarosan átlátta, hogy ez a birtok nem jövedelmez annyit, amennyit jövedelmeznie kellene. És pedig nem valami félkézkalmárkodások miatt, hanem egyszerüen azért, mert Magyarországon akkor még nem volt képzett, tanult gazdatiszt, aki igazán értette volna a dolgát.

— No, ha amazon nem segithettem, ezen már tudok segiteni — gondolta György gróf és megalapitotta a Georgikont, a keszthelyi gazdaiskolát, azután pedig Csurgón a gimnáziumot, hogy legyen előiskolája is. József nádor maga avatta fel a Georgikont, aranyos-ezüstös ekével megszántotta az intézetnek adományozott földeken az első barázdát, a századkezdő 1801-ik esztendőben.

És a »Georgikon« szavával azután egyszerre otthon is vagyunk abban a miliőben, amit a György gróf lelke teremtett meg Keszthelyen. Mert ez a szó egyesitése az alapitó neve emlékének a földmivelés hellén jelentésével. A görög klassziczitásnak az a szeretete nyilvánul meg benne, amely később azután müvészi koronát nyert a szintén a György gróf alapitotta hires keszthelyi »helikoni ünnepek«-ben. Ott, a magyar Tempe völgyének a végső hajlásánál, ennek a valóban árkádiai vidéknek a levegőjében, hangulatában

György gróf egyesiteni tudta magában a magyar főurat a klasszikus stilü Meczénással. És kis királyságával együtt a természet szeretetét, a nagyuri otthon kedvelését is örökül hagyta utódaira.

Fia, László gróf szintén kis királya volt Keszthelynek és ez a szuverénitása szinte hivatalosan is elismertetett, amikor 1811-ben feleségül kapta Hohenzollern-Hechingen Jozefina herczegnőt, második György grófnak az anyját és Festetics Tasszilló grófnak a nagyanyját. Ez a herczegnő hozta az első uralkodói vért a családba, másodszor Tasszilló gróf, amikor feleségül vette Douglas Maryt, az ősi skót nemzetségnek herczegi leányát, akinek apja, William, Hamilton tizenegyedik herczege volt, anyja pedig *Mária*, badeni herczegnő, tehát szintén uralkodóházból való.

Nagy vonásokkal elmondva ez az a miliő, az a külön világ, amelyben Festetics Tasszilló gróf él. Keszthelyi kastélya, amelyet vagy két évtizeddel ezelőtt restauráltatott páratlan fénynyel, a rezidenciója. Szentgyörgy, Csurgó, Berzencze, Tarany, Ollár, Hahót, Vasvár földje a királysága. Itt fogadja fejedelmi vendégeit a világhires berzenczei vadászatokon, amelyeken ott járt már Vilmos császár is, Edvárd király is és amelyeknek gyakori vendége Ferencz Ferdinánd főherczeg, a trónörökös; akiről köztudomásu dolog, hogy bizalmas jó viszonyban áll Festetics Tasszilló gróffal, aki mint aranygyapjas vitéz maga is főherczegi rangban van, mint főudvarmester pedig egyike a legelső udvari méltóságoknak.

Csoda-e, hogy Tasszilló grófnak kevés érdeke van a magyar politikához? A maga gyönyörü birtokain, vagy a felesége angolországi herczegségén, avagy nagy, uri metropólisokban tölti az idejét családjával együtt (egy fia van és három leánya), nem csoda tehát az sem, hogy az elmult héten, amikor látogatóban jelent meg Kossuth Ferenczné, egyszerre a politikai érdeklődés középpontjába is került, kettős okon: az eddigi tartózkodása miatt és a trónörököshöz való szives viszonya miatt.

Valóban meddő találgatás volna, hogy ezen a nevezetes találkozón mi végeztetett. Hogy semmiesetre sem magánjelentőségü, hogy politikai fontosságu volt, de csak a jövő történetirója irhatja majd meg, hogy a hatásai miben és hogyan nyilatkoztak meg Magyarország életében.

Festetics Tasszilló gróf pedig, ahogy jött, ugy el is tünt megint, a fejedelmek szuverén elburkolózásával, az igazi grandseigneurök halk láthatatlanságával. Mit hozott, mit vitt, — gondolkozzanak rajta a politikusok.

Két halott.

A mélységből a napvilágra
Hiába törjük föl magunk,
Lelkünk kilobban, mint a fáklya,
S az éjbe visszaroskadunk.

Két bánatos, kifosztott ember,
Aki nem hitt és nem remélt —
Két élő, kinek szive nem ver,
Két halott, aki sosem élt.

Apor László.

Tovatünt erdők.

Irta: JOHANNES V. JENSEN.

Korra volt a neve egy földmiveléssel foglalkozó embernek. Amikor valamelyes pénzt már megtakaritott magának, akkor bement a városba, hogy rabszolgát vásároljon. A kereskedő többet is mutatott neki, de Korra nem tudott választani.

— Azt akarod talán, hogy mindet ide czipeljem? — gunyolódott a kereskedő végre. Mert ez délidőben volt, amikor a rabszolgák aludtak.

— Mehetek más kereskedőhöz is — mondta Korra.

— No jó, jó.

És a kereskedő megrázta a lánczokat, Korra pedig végignézte az egész állományt. Minden egyes embert figyelmesen körüljárt.

— Tapogasd csak meg ezt itt — mondta a kereskedő és előre tolta az egyik rabszolgát. — He? Láttál már ilyen mellkast? Kopogtasd csak meg! És nézd csak a karja csuklóit: az izmok ugy feszülnek rajtuk, mint a hegedü nyakán a hur!... Nyisd ki a szájadat!

A kereskedő egyik ujjával belenyult a rabszolga szájasarkába, miközben a világosság felé forditotta.

— Mit szólsz ehhez a fogsorhoz?

És a kereskedő a kése fokát gyorsan végigpattogtatta a rabszolga fogsorán.

— Látod, jó uram? Ez vasból van. Ennek a foga elharapja a patkószeget is.

Korra még hümmögetett egy kicsit, alaposan összetapogatta a rabszolgát és az ujjai hegyét belenyomta az izomzatába, hogy lássa, hogy elég sürü szövésüek-e a rostok. Végre aztán elhatározta magát, a rabszolgát lecsatolták a közös lánczról és Korra, savanyu képpel kifizetve az árát, elvitte magával haza.

Néhány nap mulva a rabszolga beteg lett. Mert most már, hogy nem volt többé adás-vétel tárgya és a lelke feszültsége megernyedt, elfogta a vágy a hazája erdei után. Korra értett ehhez a betegséghez és jó jelnek tartotta. Leült a rabszolga mellé, aki hanyatt feküdt és nem akart már többé élni és óvatosan elkezdett a lelkére beszélni.

— Vissza fogsz térni az erdeidhez, — mondta — természetesen. Megigérem neked és megbizhatol a szavamban... Még fiatal vagy... ha öt esztendőn át becsülettel és jóindulattal munkálod meg a földjeimet... megfizettem érted, de ezt nem veszem számitásba... akkor visszakapod a szabadságodat. Öt esztendő.

És a rabszolga elkezdett dolgozni teljes erejével. Mint a sátán, ugy esett neki a napi munkájának. Kész gyönyörüség volt Korra számára, hogyha kiült a ház ajtaja elé és onnan nézegette el, hogy a rabszolga barna bőre alatt hogyan domborodnak és remegnek az izmok. Nem volt a számára kellemesebb foglalkozás, mint hogyha a rabszolgáját láthatta dolgozni, mert kezdte megérteni, hogy az ember remek teremtés, gyönyörüsége a szemnek.

Öt esztendő... a rabszolga kiszámitotta... éppen annyi napforduló, mint ahány ujja a kezén van. A napnak tizszer kellett fordulni. Látta minden este leáldozni a napot és jeleket csinált köveken és sziklákon, hogy szeme előtt legyen az idő haladása.

Amikor a nap először fordult, a jobb keze hüvelykujját nem számitotta többé. A következő napforduló után... bizony, keservesen sokáig következett el az... a mutató ujja is szabaddá lett. Ezt a két ujját jobban szerette mint a többit, amelyekre hosszu, hosszu idő várt még. És ez a nagy számolgatás a kincsévé vált a

rabszolgának, legigazabb tulajdonává, amit senki még csak vitássá sem tehetett.

S miközben mult az idő, a számvetése meggyarapodott kiterjedésben és sötét teljességben. Az évszakok mint nagy, határt nem ismerő idők vonultak el, nem tudta átérteni őket. De minden esti pirkadatkor meghányta-vetette magában a rabszolga a reménységét.

Az idő, amely oly rövidnek tetszett, amikor még előtte állt, áttekinthetetlennek tünt fel, amikor elmult. De az ujabb idő makacskodott az eljövetelével.

Ilyen módon mélyült ki a rabszolga, világa. Miközben sóvárgása véghetetlenül késlekedővé tette az időt, kiterjedt körülötte a tér is. Minden leszálló este több és több mélységet hozott magával.

Minden kietlen távolságban volt. Azt, ami örökké ismétlődik, ember el nem érheti soha.

A rabszolga minden este belebámult a mélyen hanyatló napba.

... Amikor az öt esztendő végre, végre lepergett ... olyan könnyü ezt igy mondani ... odament a rabszolga Korrához és kérte tőle a szabadságát. Vissza akart térni a szülőházájába.

— Nagyon jól munkáltad a földemet — mondta Korra eltöprenkedve. — De mondd csak, hol is van a hazád ... nyugot felé? Láttam, hogy abba az irányba tekintgetsz.

Igen, a rabszolga hazája nyugot felé volt.

— Odáig messze az ut — mondta Korra. — Magad is rábólintasz ... messze! És neked nincs pénzed.

A rabszolga megdöbbenve hallgatott. Csakugyan, ez igaz volt.

— Ha még tovább való három évig dolgozol nekem... nem, beérem kettővel is, kettőig... akkor megkapod tőlem az utiköltséget.

A rabszolga bólintott a fejével és dolgozott tovább. De nem tartotta többé ugy számon az időt, mint azelőtt. Ellenben sokat álmodott; Korra hallotta, amint álmában hebegett és dadogott. És egy idő mulva megint megbetegedett.

Ekkor Korra odaült hozzá és sokáig beszélt a szivére. A szavai oly tiszteletreméltóan, olyan tapasztaltan csengettek:

— Öreg ember vagyok. Fiatal koromban magam is vágyakoztam oda, ahol a nyugoti erdőségek vannak. De nem tudtam elég pénzt összekaparni az utazásra. Most már nem jutok el előbb a vágyakozásom országába, csak akkor, majd ha a lelkem vándorol oda, ha meghalok. Te fiatal vagy és derekasan tudsz dolgozni ... de derekasabb vagy-e, mint én voltam a magam idejében? Ezt fontold meg magadban és hallgass a jó tanácsra. Iparkodjál, hogy megint egészséges legyél!

A rabszolga nem szivesen lett megint egészségessé. És amikor ujból dolgozni kezdett, a lustálkodásra és az alvásra való kedv fogta el. Ekkor azután Korra egy napon megkorbácsolta. Ez jót tett neki, mert sirva fakasztotta.

És elmult a két esztendő.

Ekkor Korra csakugyan visszaadta a szabadságát rabszolgájának. A rabszolga pedig elutazott nyugot felé. De pár hónap mulva nagyon szomoru állapotban tért vissza, anélkül, hogy megtalálta volna az erdeit.

— No lásd csak — mondta Korra. — De én jó ember vagyok, ne mondhasson rólam senki mást... Utazzál el még egyszer és keresgélj kelet felé. Talán abban az irányban van az az erdő.

A rabszolga elutazott. És csakugyan megtalálta hazája erdeit. De nem ismert rájuk. Kimerülten tért vissza Korrához és elmondta neki, hogy látott ugyan egyes helyeken fákat, sok fát is, de nem látta sehol a maga erdejét.

— Hm! — és Korra köhécselni kezdett. — Az én házamban megint jó ellátás vár reád, — mondta meleg hangon — maradj, maradj te csak itt, nálam. Nem leszel földönfutó a világon. És hogyha én megtérek atyáimhoz, a fiam is gondoskodni fog rólad.

Korra kezdett már öregedni, de olyan rabszolgája volt, aki a férfikor teljességében állott. Adott neki bőségesen enni, hogy jó erőben tartsa, a tisztaságára is ügyelt, nehogy a bőrét ellepje a fekély. Bölcs időközökben meg is korbácsolta, hogy alázatos maradjon. Pihenőt is eleget engedett neki; minden nyolczadnapon szabad volt a rabszolgának felmenni egy dombra és nyugot felé nézni.

Korra földjei jó termést hoztak, erdőségeket vásárolt, a fákat kiirttatta, a földet felszántatta. És a rabszolga kéjjel és mohón döntötte a fákat. Korrának most már volt elég pénze. És egy nap egy rabszolgálót is vásárolt a házhoz.

Évek multak és Korra házában hat nagy robszolgafiu növekedett fel. Ezek is épp oly szorgalmasan dolgoztak, mint az apjuk.

— Csak akkor mulik az idő, — mondta az apjuk — ha az ember dolgozik. És ha az idő elmult, fáradtan megyünk el az örök erdőségekbe.

Minden pihenőnapon felvezette fiait a dombtetőre a lenyugvó nap szine elé és tanitotta őket a sóvárgásra.

Korra öreg és törődött lett. Mindig is öreg volt, de most már nem maradt belőle semmi más, csak az öregsége. A fia a születésétől kezdve gyenge testü volt. De nem kellett senkitől félniök, mert rabszolgáik bármelyike egyetlen fustélyütéssel le tudott volna teriteni akárkit is. Gyönyörü emberek voltak, a hus szorosan feszült rá karcsu csontjaikra. És valósággal tigrisfoguk volt. De abban az időben békesség uralkodott. A rabszolgák a békés fejszét forgatták és fákat döntöttek ki.

Napkeleti emlékek.

Irta: GYAUR.

VII.

Az uj rend óta az asszonyok is szabadabban mozognak, s emancipácziós törekvéseiket nyiltabban hirdetik, ámbátor az uj-törökök félnek, hogy a nőemancipáczió csak erősiteni fogja a reakczionárius elemek álláspontját.

A törököknek a Koránon alapuló társadalmi rendje legszembeötlőbben mutatkozik a férfi és nő egymáshoz való viszonyában.

A többnejüségről, a hárem belső életéről nálunk hamis mende-mondák járják.

A többnejüség Törökországban már ma kiveszőben van. A felsőbb néposztályokban már ma alig van ember, akinek egynél több felesége volna; talán kevesebb többnejü müvelt török van, mint többnejü keresztény a czivilizált Európában. A többnejüség a vidéken, különösen a gazdák körében még mindennapos, mert az asszony dolgozik a mezőn és olcsóbb munkás, mint a napszámos. Mezőgazdasági munkás Törökországban amugy sincs, mindenki maga miveli a földjét a családjával s igy ott a többnejüség inkább gyakorlati gazdasági kérdés.

De a háremélet sem az, aminek nálunk tartják. A hárem a nők lakása s a nők nem szükségszerüen feleségek, hanem a legényember anyja, az özvegyember leánygyermekei és nőcselédsége is a hárem

lakossága. De még a többnejü muzulmán háreme sem ezeregyéjszakai gyönyörök, vagy éppen szövevényes családi élvezetek fészke. A hárem az erény hajléka, amelybe a férfi szégyenlős tisztalelkűséggel lép be s amelynek tüzhelyén tisztább lánggal lobog a családi élet összetartó ereje, mint a nagy európai metropólisok családi szentélyeinek nagy részében.

A nő rejtegetése az erény bástyája, de nemcsak az idegen férfival szemben, hanem a férjjel szemben is, akinek feleségéhez való viszonyát a Korán a legszemérmesebben és okos ideálizmussal szabályozza. Igaz, hogy a mi felfogásunk szerint lealacsonyitja a nőt a háremélet, de hiszen mindez már ma fejlődésben van s a régi állapotok már csak a multé és fejlődnek rohamosan a nők felszabaditása felé.

Hogy boldogabb lesz-e a török nő az élet ezer kisértése, meglepetése és sanyarusága közepette, amikor a hárem védett, tiszta küszöbéről a mindennapi élet szomoru bonyodalmai közé lép és akarva-akaratlanul odakinálja ruhája uszályát a reáfeccsenő sárnak, nem tudom. De azt állithatom, hogy a háremek lakóinak kisebb része lesz boldog, ha rájuk virrad a szabadság napja, mint amennyi boldogtalan volt a hárem farácsos ablakai mögött.

A háremben csendesen, nyugodtan nőttek fel a leányok és mentek férjhez ahhoz, akit a sors nekik rendelt. Mert mind férjhez ment. A töröknek tiltja a Korán a czölibátust. Minden török megházasodik. De meg fog ez változni, ha a hárem kapuja megnyilik!

A csunyák és szegények mind pártában maradnak, a férfiaknak pedig nem fog kelleni megházasodniok, hogy a családi gyönyörökben, a nő-társaság melegében részesüljenek. Eddig minden nő férjhez ment, a férfinak nem kellett szégyelnie barátai előtt csunya vagy ostoba feleségét, mert ezek sohasem láthatták s ő magának meg alkalma volt felesége jó oldalaiban gyönyörködnie, a nő hüségét pedig védte a hárem fala, amely nemcsak a közlekedést, de még a kisértést is kizárta. Azért is van Törökországban kevesebb válás, mint Európában, ahol pedig nehezebb a válás, mint a mohamedán társadalom és vallási rend szerint.

Amikor pedig a török asszony le fogja vetni fátyolát, amelynek misztikus leple mögött a férfi egy-egy mennyországot sejt, elénk fog tünni a mindennapiság, női gond és évődés, talán belső testi vagy lelki bajok és aggodalmak visszatükröződő jelei a női arcz eddig kifürkészhetetlen rejtélyessége helyett.

Mennyivel szebb volt a fátyolos nő és az a misztikus takaró, amelynek titkát csak a kiválasztott leplezhette le, mint a nyiltan hordott ingerlő szépség, amelynek leleplezése csak csalódást hozhat.

A nőknek ez elzárt volta adja meg a kiskereskedés egész különös jellegét is.

Egy rácsos ablaku török ház bezárt kapuja előtt, arczczal a kapu felé fordulva, áll egy turbános alak és élénk párbeszédet folytat egy láthatatlan lénynyel. Első pillanatban nem tudtam, hogy az Istennek milyen csudájával van dolgom s megálltam. Azt hittem, imádkozik, mert az imádkozásnak már számtalan változatu formáját értem meg a török fővárosban. De egyszerre egy kicsit megnyilik a kapu, csak éppen annyira, hogy egy kéz beférjen rajta s az én törököm benyujt egy vég selymet, afféle feredzsének való, nálunk divatját multa, de itt nagyon is kedvelt ujvörös changeantszinü selymet. Nyilvánvaló, a török megalkudott a zárt kapuval s most átadja a portékáját.

Ez a városi török kereskedés főjellege: a házalás. Az asszonynak nem szabad férfi előtt mutatkoznia, hát a kapun át alkuszik. Alig van olyan áru, amit ne hordanának a házhoz. Ha valamiért mégis a boltba kell menni, akkor gondosan elfátyolozva, másod-harmadmagával oda is elmegy a török asszony, de az előkelőbbje ezt az utat is zárt kocsiban teszi és az utcza közepére, a kocsi ablakához hordatja a perai előkelő boltokból a kiválogatni való holmit.

De hát náluk ez nagyon érthető, mert a szultán a java török társaság asszonyainak minden lépéséről informálva van és minden modernkedést rossznéven vesz.

Az alsóbb néposztály persze ezzel nem igen törődik s ha a rendőri felügyeletet, amely a Korán szabályainak megtartására szoritja a török asszonyt, kijátszhatja, bizony szivesen elmulat a bazárbeli boltossal, sőt egy-egy darab válogatott selyemért vagy keszkenőért még nagyobb ballépésre is képes. Legalább erre a szomoru tapasztalatra jutott a török rendőrség az 1894-iki földrengés után, amikor a sztambuli nagy bazár összedült s a bazárnyilások kis rejtett hátsó fülkéjében hetven-nyolczvan török asszonyt találtak a beomlott falak közé temetve. Ez esemény óta a török hatóság eltiltotta, hogy a bazárokban rejtett fülkék legyenek, de hogy sikerült-e ezzel a szerelem ezer furfangját kijátszani, azt majd egy második földrengés fogja megmondani. . . .

INNEN-ONNAN.

♁ **A Gotterhalte.** Az osztrák császárvárosnak külön zenekulturája van, melyről Európaszerte beszélnek. Az ember azt hihette volna erről a városról és közönségéről, hogy a kismartoni Haydn-ünnepre a legkiválóbb zenekapaczitást s nem a legkitünőbb községi adminisztrátort küldi. Mi köze Luegernek Haydnhoz és a zenéhez? Zeneértő ember még sohase avatkozott városi ügyekbe, sohase szónokolt községi tekintélyek és hatalmasságok ünneplésénél. A zeneértők szerények s tudják magukról, hogy hol a helyük. Csak a politikusok erőszakolnak ki maguknak szabadjegyet mindenhová. A politikai pálya univerzális zsenivé teszi az embert s igy eshetett meg, hogy Lueger még arra is mert vállalkozni, hogy Haydnnak kulturtörténeti nagyságát méltassa. De a politika ezuttal is kompromittálta a kulturát. Bécs város polgármestere a nagy Haydnról csak annyit tudott mondani, hogy szerzője az osztrák néphimnusznak. És ezt nem egy huszadrangu stájer község földmüvelő munkása, de Bécsnek, a nagy zenevárosnak polgármestere mondotta. A blamage nagy lett volna, de a magyar vendégszeretet tapintatos volt és orgonaszóba fullasztotta Lueger beszédjét. Nagy udvariasság volt ez a kismartoniaktól, nem Lueger, de Bécs város közönsége iránt. Mert érdekes lehet, hogy Lueger mit mond a politikai válságról, de egészen mellékes, hogy mi a véleménye Haydnról. De tartoztunk vele Haydnnak is, hogy megkiméljük őt Lueger beszédjétől. Mert aki már száz esztendő óta pihen, nem szivesen fordul meg a sirjában.

* * *

♁ **Gelléri Mór.** Az élet mértékét mindenki más és más megnyilvánulásokban látja. A költők azt vallják, hogy mindenki annyit élt, amennyit szenvedett. A czinikusok azt hirdetik, hogy az élet hosszának egyetlen mértéke az átélvezett gyönyörök sokasága. Gelléri Mór e két felfogással szemben a munkát veszi az élet mértékegységének és azt mondja, hogy az ember annyit élt, amennyit dolgozott. Ő mondja, tehát nyilván átérezte és át is élte azt, amit ez az axióma kifejez. Mi pedig, akik ösmerjük az ő munkásságát, csodálkozva kérdezzük,

hogy hány életet élt, aki annyit dolgozott. Erre a kérdésre szánták feleletül azt az ünnepséget, melyet Szeged melegszivü közönsége rendezett Gelléri Mórnak. Szegeden mondották, hogy Gelléri Mór negyven esztendő óta dolgozik. Husz szónok bizonyitotta ezt, de akadt az ünnepeltnek egy ravasz barátja, aki ráczáfolt a szónokokra. Ez a jóbarát jegyzéket készitett mindenről, amit Gelléri szelleme szült és aminek létrejöttében Gelléri segédkezett. Ez a jegyzék, noha csak jelszavakba süritve sorolja fel az alkotásokat, egy kis kötetre valót tesz. Ez a kötet a Gelléri életének tartalomjegyzéke, de egyuttal a magyar kultura fejlődésének utmutatója is. Aki ezt az utat látni akarja, olvassa végig a jegyzéket. Megösmeri belőle a kulturát és megszereti belőle Gellérit. Mert a mi kulturánkat nem lehet ugy ösmerni, hogy vele együtt Gellérit is ne kelljen tisztelni és szeretni.

* * *

♃ **A Campagna csodája.** A modern Róma fastesei nagyszerü fejezettel bővültek: Wilbur Wright, a madárember, felszállott repülőgépén a római Campagna fölé. A madárember megjelenése az augurok klasszikus földjén, felszállása abba a levegőbe, amelyben — babonás emberek nagy döbbenésére — elczikázó madarak irták valamikor szent prófécziájukat az égnek azur táblájára: van ebben valami, ami megejt és gondolkozásra késztet. Az Ujvilág fiának a jövendő határtalan reménységeit szimbolizáló vakmerősége kirivó ellentéttel bontakozik ki a Campagnát betakaró tragikus és fenséges csendből. A tulajdon dicsőségébe belefáradt vidék mintha csak pihenni, pihenni vágyna ott, a Tiberis hullámainak halk altató danája mellett, a volszkusok hegyeinek lábainál. De a csöndes temető fölött egyszerre csak kibontott szárnyakkal röppen el a gép, a hatalmas aczélmadár, amelyet nemcsak a régi latinok, de a maiak is, és velük együtt mindenki prodigiumnak hihet, isteni rendü csodajelnek. Hogy eltörpülnek a Caesar halálát jelentő fenomének ennek az ujkori *rara avis*-nak megjelenése mellett, amelynek kattogó szárnyalása felrebbentette a via Appia fölött gubbasztó hollóhadat. A latiumi pásztorok pedig talán hinni se mertek szemüknek, de rémületükben nem Jupiter tonans-t hivták segitségül, hanem keresztet vetettek, aztán jámboran összeterelték megint riadt, sovány nyájaikat, amiket, mint valami félelmetes ragadozó, kergetett széjjel az elröpülő aczélmadár . . .

* * *

♃ **A pinczérsztrájk kudarcza.** Két hét óta kisért a pinczérsztrájk. Feketék, sárgák és vörösek kétségbeesetten harczolnak egymás ellen, és bár a sárgák és vörösek dolgát kevéssé értjük, a feketékét annál jobban, mert hiszen a kávéháznak támasza, talpköve a fekete, még pedig akár pikoló, akár nagy csésze alakjában. Két hét óta tart a harcz, de a küzdők nem jutnak semmire, sőt egyre valószinübb, hogy végül a pinczérek maradnak alul. Ők, szegények, az elblicczelt kiflik és a három krajczár borravaló lovagjai, akik eddig nélkülözhetetleneknek hitték magukat, most bus éhkoppal látják, hogy Budapest, ez az óriási kávéházváros kitünően megvan a szolgálatjuk nélkül is. A kávéházak éppen olyan virágzók, mint eddig, és éppen ugy tele vannak, mint a sztrájk előtt. Pinczér nincs a kávéházban, de ez ugyan nem alterálja a pestieket. Mert mi ugy vagyunk a kávéházzal, hogy amikor pinczéri részről veszedelem fenyegeti, mindnyájan elmegyünk a — védelmére. Megvédjük a kávéházat, mint sas a fészkét, vagy jó honfi a hazáját. Nincs pinczér? Sebaj. A pinczérek szolidaritásával szemben áll a kávéházra szoruló közönség szolidaritása. És ez az együttérzés teszi, hogy ahol a pinczérek kivonultak, a közönség inkább személyesen szolgálja ki magát, inkább maga megy ki a konyhába kávéért, és kész minden áldozatra, vérének ontására is inkább, semhogy a maga megszentelt javát, a kávéházat a pinczéri önkény szeszélyeire bizza. A jövendő korok szocziológusa pedig értékes tanulságokat vonhat majd le ebből az esetből: volt idő, amikor a pesti ember, aki a tulajdon lakásának dolgaiban olyan indolens és béketürő, fegyveresen, mint uj garde mobile kivonult az utczára, hogy a kávéházat védje, és barikádokat emeljen, és vérét ontsa, de a kávéházat, azt ne engedje át az ellenségnek, soha, soha, *in saeculae saeculorum!*

* * *

Egy kávéházi Törzs jegyzeteiből.

Egy csésze Hab, négy princzesszász
És egy Neue Freie Presse,
És elkalandozom messze, messze,
Hol felcsendül a sztrájkolók dala,
S én nyugodtan fulladok bele egy pohár tejbe.

Egy jajveszékelést magamba fojtok,
Előttem Sztrájk, mögöttem Bojkott,
A kávéházi ablak mellettem bedül
S egy árvalányhajas rendőr ölembe ül.
Az ember haldokol és kér és mégse kap.
S a Marseillaise dalába ful a sóhaj:
Pinczér! Négy princzesszász és egy csésze Hab . . .

* * *

♃ **Az uj iskola.** Idáig csak mint amerikai kuriózumot emlegették, hogy a megcsalt férj nem fegyverrel vesz magának elégtételt, és a válópört se tekinti kielégitő szépségflastromnak, hanem ráadásul még be is pörli neje csábitóját és kártéritést követel rajta. A kuriózum azóta meguszta az oczeánt, és most Európában próbál meghonosodni. Elsőnek Angliában szállt meg, ahol alighogy polgárjogot nyert, ujra vándorló kedve támadt, és a szigetországról már átszármazott a kontinensre, sőt veszedelmesen közeledik felénk, hozzánk; — ki tudja, talán egy nap majd hozzánk is betoppan, s nem fogjuk tudni, mit kezdjünk vele . . . Berlini lapok szörnyüködve irnak róla, hogy egy Siegele nevü derék erfurti gyáros negyvenötezer márka kártéritésért pörölte be azt a gyermekkori játszótársát, aki még felnövekedvén is folytatja együttes játszadozásukat, s elcsábitotta tőle a nejét. Miért becsüli a gyáros éppen negyvenötezer márkára azt a veszteséget, amely felesége megszöktetésével éri, mélységes titok, de bizonyos, hogy a gyáros kára semmi ahhoz képest, amely az irodalmat sujtja, amikor ezzel a prózai megoldással a legdusabb témáját veszti, elveszti a házasságtörés sokféle tragikumát, kómikumát, mert hiszen ezentul közönséges polgári pörré aszalódik, ami eddig mint megrenditő pszichológiai krizis volt népszerü. És komoly veszteség fenyegeti azokat a Don Juanokat is, akik előszeretettel a férjes nőkre terjesztik ki csábjuk igézetét. Jól csak egy valaki jár, maga a házasságtörő asszony, aki méltán lesz majd büszke rá, hogy még a ballépése után is, ime, milyen sokra becsüli őt a férje. Sok ezer frankra, márkára, vagy koronára. Ha ugyan a megcsalt férj nem lesz olyan buta, hogy az utolsó pillanatban borsot tör a hütlen nőcske orra alá, és nem hogy kártéritést követelne a szöktetőtől, hanem ellenkezőleg, még ő kedveskedik neki — fájdalomdijjal.

* * *

♃ **Napkeleti történet.** Naszreddin hodzsa tréfái közé illenék az a kis komédia, ami a legujabb törökországi hiradásokból bontakozik ki: V. Mohamed, az uj szultán halálosan fél azoktól, akiknek hatalmát köszönheti, és hő vágya, hogy valamiképpen szabaduljon tőlük. Főleg pedig Sefket pasától retteg, a diktátortól, aki beleültette őt a szultáni trónusba. Azért, féltében, magához hivatta Sefketet, minden katonák urát, és szólt hozzá ekképpen:

— Oh, Sefket, Allah növeszsze meg árnyékodat, te itt Konstantinápolyban dicsőn végezted dolgodat, elkergetted bátyámat, és bölcsen engem ültettél a helyébe. Köszönöm ezt neked, Sefket. De rád még nagy feladatok várnak, és hogy kifejezést adjak irántad való hálámnak, ime elküldelek a yemeni lázongó arabok közé. Tudod, milyen vad és fanatikus ez a nép, felkonczolja a török közigazgatási hivatalnokokat, de te eredj közéjük és csinálj náluk rendet. Igaz, hogy minden emberi valószinüség szerint téged is felkonczolnak, vagy ágra huznak, de lásd, ezzel elejét veszszük, hogy netán hálátlannak mutatkozzam irántad, és én akasztassalak fel téged, aki katonáid élén rettegésben tartasz engem, mert hiszen hatalmasabb vagy nálam, a szultánnál. Menj, Sefket, a vad arabok közé és tüzz ujabb cserfalevelet dicsőséged koszorujába.

Szólt a szultán, de Sefketnek is van ám magához való esze és nem megy lépre. De nem ám. Hanem inkább világosan, ékesen tudtára adja a nagy urnak, hogy itt, ahol a helyzet ura, jobban érzi magát, ami pedig a dicsőséget illeti, nem kell neki, mert jobb ma diktátornak lenni Konstantinápolyban, mint holnap hősnek Yemenben, ahol a cserfalevelek ugy fonódnak koszoruba az ember feje köré, hogy a hős magáról az ágról lóg le a siralom völgyébe. Igy Sefket. És a szultán busan megvakarja fejét, izeg-mozog a trónusán, s magában, csendesen sóhajtja :

— Oh, Allah, szabadits meg a barátaimtól, az ellenségeimmel majd csak elbánok magam is . . .

. . . Ha ezt Naszreddin, a vidám hodzsa megélte volna. Milyen mulatságos tréfa kerekedett vón ebből a keleti történetből !

* * *

♁ **Kegyelem.** Ugyanaz a tömeg, mely két év előtt orditozva kisérte Stösselt börtönébe, május 20-án örömrivalgással fogadta a hirt, hogy a czár megkegyelmezett a mandzsuriai tragédia egyik hősének. A néplélek szeszélyei igy csapnak át az egyik szélsőségből a másikba. De ezuttal érthető, hogy ez a változás ily gyorsan következett be. A népnek a port-arthuri katasztrófa után kellett valaki, akiben a bukás okait kereshette és megtalálhatta, mert a nép szivesen hiszi el másokról a tehetetlenséget olyan alkalmaknál, amikor nem más, de ő a tehetetlen. A hadbiróság itélete ilyen okból kellett az orosz népnek. A Stössel bünösségének megállapitása feloldotta az orosz népet a bukás felelőssége alól s ezzel az orosz nép visszanyerte a maga önérzetét, ha el is vesztette a csatát. S akit ilyen okokból küldtek börtönbe, igazán megérdemli, hogy ünnepeljék, amikor elhagyja czelláját. Stössel vállalta a kudarczot, mártirja lett annak a felfogásnak, hogy egy nemzet nem lehet gyönge. S aki ilyenre vállalkozik, megérdemli, hogy a nép megkoszoruzza. Hiszen a népért ült börtönt s két évi gyötrelemért nem nagy dij a tömeg rivalgása.

SZINHÁZ.

A szinházi hét.

— *május 28.*

A szezón már haldoklik. Nemsokára felveszi az utolsó kenetet : a záporpróbát és lehunyja két hónapra a szemeit. Az idősebb primadonnák már pihennek és nemsokára pihenni térnek az ovodások is. Már sóhajtanak a libapecsenyék a nyári vendéglőkben, már sóhajt Feld Mátyás is az anyakönyves előtt és már — hosszu hegyes tőrrel ifju sziveikben — kiteritve fekszenek azok a magyar drámirók is, akikről azt hittük : el fogják homályositani a Bánk bánt. Ime bizonyság Isten előtt : nem a kasszasiker ölte meg őket. Nem, mert ez a szezón a magyar drámairodalomra meddőbb és szomorubb volt, mint előtte akárhány. Innen-onnan meg lehet állapitani : igaz sikert, maradandót és irodalmi értéküt egy szerző sem aratott az idén. Csalatkozások voltak bőségesen és ámbár visszafelé tekintve, széditő versengések, lázas munkák éjszakái látszanak, ez a szezón mégsem adott olyan eredményeket, melyekre jókedvvel emlékezhetne a kritikus és bőséggel a pénztár. Csalatkozások voltak : emberekben és darabokban, vélt sikerekben és felfujt nagyságokban és ha a nemzet Pantheonjában — hosszu, hegyes tőrökkel ifju sziveikben — ravataldeszkára raknák a budapesti szinházak Bárczy Benőit, kiderülne, hogy nincs olyan bányalégrobbanás, melynek több áldozata volna, mint egy szinházi szezónnak.

*

Csalódást hozott egyik legszimpátikusabb magyar irónak, *Biró* Lajosnak a premiérje is. *A férfiak* közönsége a tetszés megnyilatkozásában kissé fukarabb volt a kelleténél és a szerző érdeménél. Talán a meleg kedvetlohasztó hatása ez, talán a libapecsenyék küldték be méla sóhajaikat a Városligetből . . . Ki tudja, mikért válik hütlenné fiaihoz Thália ? Holott ez a darab lebilincselő erejével és férfias szépségeivel meg tudta volna fogni egy szezónderekabeli közönség érdeklődését. Mert e »drámai játék« éppen a mi társadalmi haute-volée-nk kaczér játéka a szerelemmel, a becsülettel, a milliókkal és a büntető kódex-szel. Olyan egyéniségek járnak-kelnek benne, akik merész reprezentánsai a mi félszegségeinknek. Simanyelvü mágnás, gründoló bankár, kalandorok, akik nagyszerü opportunizmussal erénynyé avatják a bünt és egy leány, aki e körbeforgó táncz közepén áll, busan, szomoruan és körülrajongva, mint egy aranyborju. A milliók mohó varázsa ül ezen a játékon, emberek játszanak bekötött szemmel szakadékok szélén és a könnyü hisztéria szellője fujdogál a szemükbe. Az erotika, mely kikicsap Biró novelláiból, itt elfojtottan lobog s tisztán érezni a milliomos leány szavaiban, mikor a cselekedetek brutális emberét kivánja ; egy férjet, aki, ha betörő is, csak erős legyen. És nevet ehhez a félig leányos, félig őrült kivánsághoz s ez a perverz vágy fojtja meg az ő életét és az uráét . . . A mi közönségünk nem szereti a zord igazságokat, a mene-tekeleket, melyek szalónja tapétáira vetődnek és ha nézőként ül a szinházban s otthona bünei szállanak a szeme közé, behunyja a szemét. Ami nem változtat a zord igazságok erején.

Az előadás, mely fojtott energiájával, sima elegánciájával egyike volt a Nemzeti Szinház legjobb előadásainak, előnyös alkalmul szolgált egy fiatal müvésznő bemutatkozásának. *Aczél* Ilonának itt az egyetlen asszony szerepét kellett játszani, egy pompás női szerepet, mely a lelkiváltozások viharos fugáin száguld végig. Azt ragyogtathatta, ami lényege : a hideg, kevély és önző méltóságot, s azt a fájdalmat, mely nem sikolt és nem sóhajt, csak összeszoritja az ajkakat. Még nem tud egy fiatal leánylélek minden hangjával bánni és főleg a lira melegsége hiányzik még a szenvedélyeiből, — de már is látszik, hogy intelligens nyugalma, szelid okossága urrá tud majd lenni sok helyzeten. A primadonnák közt, kik igy a szezón végén eltünnek és feltünnek egy vidám szinházi kérészéletben, érdemes külön megjegyezni egy előkelő talentum nevét.

*

Május végén megindul az áldásos, édes májusi eső. És kimossa a földből a germán kulturát. Először ötven és hatvan közt elterülő rákospalotai kertészleánykákat mos ki a földből, akik gyöngyvirágillatot boritanak Budapestre. Gyöngyvirágok illatát, melyet maguk szedtek. Majd később más teuton szépségek vetődnek a mi szép székesfővárosunkba. A Deutsches Theater tájékáról indul el ez a kultura, expresszvonaton érkezik és egy választékos, nyugati müvészet igéreteivel csiklandozza az orrunkat. És mi várjuk őket, igy rendesen május végén, egy padon ülve, azzal a mohó vágy-

gyal, melylyel az artisztikus szinjátszás gyöngyvirágillatában szeretünk fürödni. Ülünk a padon, a fölemélt helyáru padokon és várjuk őket. És nemsokára megjelenik Reinhardt mester és az ő napfényes ragyogó müvészete büvös utjaira csal bennünket. És mi járjuk vele egy uj, megremegtető, elmámoritó müvészet utjait, buja tájakon járunk vele, szellemóriások hajbókolnak felénk, exotikus illatok szálldosnak felénk és madarak csicsergésében gyönyörködünk. Oh, gyönyörü esték ezek, amelyeken élő, plasztikus, átszellemült fák tetején csicsereg Reinhardt mester és csicsereg olyan szépen, olyan édesen, hogy észre sem veszszük, mialatt lóbázó kezünkből kicsicsergi a pénztárczát. Igen, észre sem vettük addig, amig szépen csicsergett, amig pompás és kábitó Regie-Kunstja tetején csicsergett s elhittük, hogy amit hoz, élő és párolgó müvészet. Ám ujabban aggasztóan sovány fácskák és meglepően rongyos paloták tetején csicsereg Reinhardt mester. Sőt igen falsul csicsereg, ugy, ahogyan ma már az apatini szálloda nyitott szinpadán sem mer csicseregni a rendező. Továbbá hadserege is nagyon megfogyatkozott Reinhardt mesternek, a pompás, összehangolt, lüktetően ritmikus statisztéria. Ezzel is ugy cselekedett Reinhardt mester, mint a sárosi svihákok a bandériumos fogataikkal, hogy minden városban el-elhagyogatott nyolczattizet idejövet. És félő, hogyha ez igy foly tovább, hát egykét év mulva már csak egy vékony nádpálczácska tetején fog szétzüllött társulata romjain csicseregni Reinhardt mester.

Holott mi éppen az ő legerősebb kvalitására, rendezőmüvészetére volnánk kiváncsiak s nem az ő általában közepes müvészeire és közepesnél is gyengébb repertoárjára. Nem az ő erőtlen Shaw-bemutatójára, sem a Nestroy lapos és sörizü német Urquelle-humorára. Mi a *Vizkereszt* Shakespeare-komédiáját szerettük volna látni, a komolyságnak, a királyi pompának és léha nyerseségnek azt a fejedelmi Karneválját, amelylyé egy igazi rendezőtalentum ezt a rokokó levegőjü szinjátékot fujhatja. És ehelyett birói talárba öltözött fekete vasuti váltóőröket láttunk, akik lámpáikat lóbázva tologatták a sötét szinen a királyi termek falait. Szerettük volna az átstilizált aristophanesi jókedvet látni *Lysistratá*-ban. Azt a szines selyemfoltokban és görög asszonyok kaczagásában ujjongó tavaszi komédiát, amelyről annyi vonzót lehetett olvasni a berlini ujságokban. De ehhez sok száz vidám asszonytest suhogása kellett volna, kórusok, amelyeknek szerelmes zümmögése messzi távlatok visszhangjába vész, muzsika, amely megpezsgesse az érzékiséget, táncz, amely összefonódva, pajkos finomságával hetérák öleléseit rejtse el a kiváncsi szem elől. Ámde Reinhardt mester jó és bölcs mester, aki kiszámitotta, hogy a klasszicizmust sokba kerül gyorsvonaton szállitani és élelmezni. Tehát csicsergéssel igyekezett pótolni a klasszikus derüt. És vártuk azt a szenzácziót, amelylyé odahaza lett a fiatal Schmidtbonn darabjának a: *Gleichen grófjá*-nak bemutatása. Vártuk és egy meglehetősen gyenge előadásban, boszantóan együgyü diszletek közepette kaptuk ezt a gyengéd romantikát. Kongó, boltives hideg lovagtermek, széles várudvarok, keresztesvitézek nehéz ólomvilága kellett volna e drámához milieu-ül. Mert a neoromantikának egy egészen érdekes, néhol Schillerre emlékeztető levegője van e darabban, a keresztes háboruból visszatérő, hosszu rabságból kiszabadult gróf legendájában. A levegővel, a napfénynyel, a szabadsággal egyszerre két feleséget is kap, a szabaditó török leányt és a régi feleséget, aki imádkozva és rokkák őrlő unalmában várja haza. Schmidtbonn valami csendes, lassu, keresztényi áhitatot vitt a darabba. A legendák néma képeit. Az alakjai, ahogy lázasan összefonódnak, majd egymás ellen támadnak, nem a szenvedélytől lihegnek, hanem mártirságtól véreznek és megalázkodnak. Mintha nagy kartonokra erős fekete szénvonalakkal irta volna fel a müvész a történőket, egyenletes, lassu, megadó történetüket. Azt mondja a dráma lüktetésében ez a rabságból szabadult gróf a törvényes feleségének: Hosszu utról hoztam magammal e török leányt. Mögöttem ült a lovon, fényes sisakkal a fején és jött velem földeken át, vizek partján, mögöttem ült és nem nézett hátra... Egy szomoru lovas misztikus története ez, s mintha szimbóluma volna egy hanyatló lovagkornak, mely az ideálok után még egyre lovagol...

... Ehhez mese-hangulatok, titokzatos tájak, biblikus komorság és szaggatott völgyek kellenek, sziv és elmélyülés, s nem egy erőteljesen csicsergő direktor, aki a pénztárczák után csicsereg.

Baburin.

ZENE.

Haydn.

Haydn muzsikáját gyerekkoromban nem értettem és nem szerettem. Beethovenért, Chopinért, Griegért rajongani tudtam, de boszankodtam Haydn egyszerüségén, igénytelenségén. Nem találtam meg benne azt a narkotikus hatást, amelyet akkor mindenütt kerestem és kivántam a zenében. Azt a szuggesztiv erőt, amelylyel például Beethoven el tudott ragadni a Sonata appassionatá-jában.

Meglehetősen soká tart, mig az ember eljut odáig, hogy a muzsikában az erőt nem a hang erejében, a fortékban, az apparátus nagyságában keresi, hanem valahol egész másutt.

Apám nyilván jól tudta ezt, mert nem is igyekezett megmagyarázni nekem Haydnt, akinek szonátáit gyakorta játszotta. Ilyenkor — ha a fekete kötésü aranynyomásu Haydn-kötetet nyitotta föl — kisomfordáltam a szobából. Valósággal ellenszenveztem Haydnnal. Éppen igy haragudtam Bodrogi bácsira, zongora-tanitómra, aki szemüveges, dülledt, rövidlátó szemeivel mint holmi imakönyveket nézegette a kottás polczunkról leszedett Haydn-köteteket.

— Nagyképüség! — mondtam magamban.

S ez igy is volt rendjén. Egy kis fiunak, aki a XIX. század utolsó évtizedeiben született, gyermekkorában semmi köze se lehet Haydnhoz, Mozarthoz, Bachhoz. Ellenben rajongtam a Lohengrin előjátékáért, a Chopin G-moll balladájáért, a Grieg Peer-Gynt suitejéért. A diatónikus skála, amelyből Haydnnak, Mozartnak melódikája táplálkozik, tulságosan iskolásnak, közönségesnek, zongoragyakorlatszerünek tetszett. És azt gondoltam, hogy ezek a szonáták mind egyformák, nincs közöttük különbség.

Már rég hosszu nadrágot hordtam, amikor kezembe került Tóth Béla Anekdota-gyüjteménye; azok között néhány Haydn-anekdota. Ugyanekkor láttam először Haydnnak egy arczképét, amelyről nem valami közömbös hideg parókás német bácsi tekintett felém (jaj! — minden muzsikus hasonlit Bodrogi bácsihoz!), hanem egy *ember*. Egy idegen világból való ember, — hiszen száz évvel előttem élt — de pompás és nagyszerü arcz. Finom, vékony orr, nagy, rajzos szemek, finoman ivelt szemöldök és kicsiny, nőies, affektáltan mosolygó száj, — bársonyruha és csipkék. Most már érdekelt Haydn, az ember. És néhány nap mulva megértettem a müvészetét is.

A városban valami jótékonyczélu hangversenyt csináltak és erre az alkalomra hoztak valahonnan egy karmestert, aki rendbeszedte a kicsiny, szétzüllött templomi zenekart — csupa részeges, rongyos öreg cseh — és betanitotta Haydn egyik szimfóniáját.

A próbára elvitt az apám. A vén züllött trombitások csillogó szemekkel vártak a jelre, a hegedüsök buzgón

gyantáztak, a nagybőgős gőgösen hangolt, — mintegy dicsekedve, hogy a nagybőgőt hangolni is lehet — az oboás buzgón, erőszakosan fujta az »á«-t, mintha azt mondta volna: no de most az egyszer megmutatjuk, mit tudunk.

És amikor ez a harmincz szegény, piszkos muzsikus rázenditett az első akkordokra, megjelent számomra a templom kórusán Haydn, a müvész. Megértettem, mit jelent ez a müvészet ezeknek a szegény cseheknek és ugyanabban a pillanatban már *nekem is* azt jelentette. Nagyszerünek és elragadónak találtam a melódiákat, mert rájöttem, hogy naivságuk és egyszerüségük egy elfinomult, a hangok világába végképp elmélyedt embernek csiszoló munkáját jelenti és az átmeneti skálaszerü dallamok egyhangu domináns és tonica-harmóniái nem valami sablónt jelentenek, hanem egy felsőbb megalkuvást az eszközökkel, a divattal, a hallgatósággal, a korral, a lehetőségekkel.

Abban a korban voltam, amikor az ember kezdi a müvészetet kevesebbre becsülni, mint eddig, amikor csak bámulta szent borzalommal, és Haydnnal néhány nap alatt a legjobb barátok lettünk. Bámultam őt és szerettem a melódiáit épp ugy, mint az előkelőségét, a szép arczát és a bársonyruháját.

Nem tudom, hol olvastam, hogy Haydn a muzsika Dickense. Ez a mondás pontosan rámutat Haydnra. De rámutat még egy körülményre. A humor nem gyereknek való csemege. Haydn muzsikájában egy régi korszak külsőségei és egy minden korra nézve azonos férfikedély szeretetreméltó tulajdonságai jelennek meg. Egy gyengéd, mély, fölényes kedély, ez a poézisének bázisa. Mig erre rá nem akadunk, addig a hangok nagyon is keveset jelentenek számunkra!

Ezért sohase csodálkozom, ha valaki nem szereti a klasszikus zenét. Egy olyan kiváló férfiu személyes ismeretsége, mint pl. Haydné, nem adatik ingyen.

Cs. G.

Müvészet.

A Nemzeti Szalon tavaszi kiállitása. A nagy müvészeti harczok puskaropogása között mutatkozik be az uj rezsim a *Nemzeti Szalon*-ban. Tavaszi tárlatnak nevezi ugyan a kiállitást, de a nap sokkal forróbban süt már, semhogy a nyári vásár igényeinél magasabb mértékkel mérhetnők a tárlatot. Be kell vallanunk mégis, hogy a tárlat szinvonala ennél a mértéknél a valamivel magasabbat is megüti, bár viszont a jó munkák egy jelentékeny részét ismertük már más kiállitásokról. Igy a *Márk* Lajos, *Mednyánszky*, *Magyar-Manheimer*, *Zemplényi* és *Wellmann* Róbert nagyobb kollekczióinak feltünőbb darabjai többé-kevésbé régi ismerőseink, bár ugy ezeket, mint a *Márk* »Nevető leány«-át, *Katona* finom liráját, a *Garay* Ákos telivéren magyaros, jóizü humorát, *Boruth* Andor szolid tudását és *Magyar-Manheimer* mindenttudó erejét szivesen látjuk viszont akármikor is. A tárlat karakterét egyébként nem ezek az ismert nevek adják, hanem a fiatalok, akik közül néhányan, mint: *Bánságy* Vincze, *Borszéky* Frigyes, *Kató* Kálmán, *Kóbor* Henrik, *Kotász* Károly, *Littkey* Antal, *Markó* Ernő, *Mányay* József, *Plány* Ervin, *Pörge* Gergely, *Sas* Ferencz, *Vörös* Ernő és *Zord* Arnold feltünő előnyösen érvényesülnek az intim kis kiállitáson. Egészen külön hely illet meg azonban három kiállitót. Az egyik közülök *Góth* Móricz, aki mióta külföldről hazajött, mint kész mester reprezentálódott már kint a Mücsarnokban is, itt azonban egyenesen leveri az egész tárlatot. A másik kettő még jórészt egészen uj ember, legalább is keveset találkoztunk eddig velök. *Somló* Lili és *Tibor* Ernő ez a két feltünő tehetség, akik közül az utóbbi egy Pizzarróra emlékeztető merész mozgás- és szinproblémát olyan bravurral oldott meg, ami egyszerre kiemeli eddigi ismeretlenségéből. *Somló* Lilivel talán most találkozunk először, de hogy nem utoljára, arról kezeskedik az a diszhely, melyre a Szalon a képeit akasztotta. Az uj csillag azonban meg is érdemli ezt az előlegezett dicsőséget. Ritka finom szinlátás, feltünő jellemző erő, bámulatos tónusérzék jellemzik két női portrait-ját s a magasabb müvészi becsvágynak olyan imponáló komolysága, ami teljesen elfeledteti velünk, hogy egy kezdővel és nővel állunk szemben. Az uj rezsimmel szemben lojálisan konstatáljuk még, hogy a rendezés összehasonlithatatlanul jobb az eddiginél, de nincsen minden pikantéria nélkül, hogy ezt a munkát — *Magyar-Manheimer* Gusztáv, a győztes táborhoz dezertált *MIÉNK*-tag végezte. A labanczok ime első vezérüket is az állitólag szétvert kurucz táborból veszik, Ocskay-Manheimer Gusztáv brigadéros személyében.

IRODALOM.

Levelek Irisz koszorujából.

(Babits Mihály versei.)

A szokatlanul lágy és finomvonalu czimlapon egy susogó embléma van. Néhány bókoló rózsavessző, egy mély, fekete lugas és valahol a messzeségben egy madár dalol. Egy madár, olyan, mintha álmodná az ember, mintha egy várkastély lovagterméből, aranyrácsos kalitkából szabadult volna ide ki és most csodálkoznék a levegőn, a szineken, mindenen. Még a saját hangján is. Renaissance-motivum. Egy kétezer esztendős madár, gyöngyszinü tollakkal, egy egészen más világból való és ennek a világnak az emberei csak kevesen és csak ritka perczekben értik meg. És kinyitod a könyv lapjait — suhognak — és belépsz e sötét alléebe. Ugyane lombok susogását hallod. A titokzatos félelmet a profánságtól. Lankadt ódákat a bünhöz. Iris torzóját, finommivü reliefeket, csobogó vizijátékokat, tüzeket, melyek halkan fujnak, sápadt és meddő görög hetérákat, összegubbaszkodott braminokat és dobogó wartburgi trubadurokat... renaissance-motivumokat. Az ember lassan, összehajló rózsagallyak közt megy be a sötétség felé. És keresi a madarat. A madarat, mely olyan furcsán énekel, hogy ő maga is csodálkozva hallgatja a hangját.

A hangokhoz értők azt fogják mondani: morbid szépségek vannak benne. Akik iskolák szerint csoportositanak: dekadensnek és esztétának fogják nevezni Babits Mihályt. Én csak azt látom: ő is azok közül való, akik elkésetten születtek. Akiknek nem a mi öldöklő és zakatoló világunk az életük, nem a mi mindennapos csatáink a harczi indulójuk. A romantikus és visszaálmodó lelkek közül való. Azok közül, akiknek ötszáz évvel ezelőtt kellett volna élniök, mikor Horatius uj mámorba ejtette a fényes paloták könyvrajongóit, mikor a Vita Nuova szonettjeiben uj görög tavaszok igérete ragyogott, amikor biborpalástok és derüs mosolyok suhogtak a világon és a költő számára egy érett szőlőgerezdben is Apollo mosolygott.

Ódon itt minden. Ezek egy fiatal ember versei, akit fóliánsok, rongyos és csattos bőrök, porszinü pergamentek ihlettek meg, egy fiatal emberéi, akinek az ablakán nyári éjeken ugy ugrálnak be az évszázadok, mint másokén a szeretőjük szokott. Egy nyomasztó, fülledt intelligenczia vallomásai ezek a versek, minden szónak portikusokba vész a hangja, minden képnek mintha valahol egy muzeumban, ócska galériában ősei volnának. »Hol elszédülnek az ideges emberek, vonzanak a sötét toronylépcsők csigái.« Ez nem-

csak gyönyörü vallomás, de őszinte szimbólum is. Átéli megsejtett tájak szépségét, beleül rég eltemetett kulturák porába, de semminek sincs nála érzéki szépsége. Minden szó csak visszaverődése egy régi emléknek. Képek rajzanak fel a lelkében féltónusokban, emberek mozognak automatikusan, az arczok felett leeresztett sisakrostélyok, a mozgások, mintha egy pillanat megrögződései volnának, régi, régi valóságokra emlékszenek, melyeket a fája látott valaha, valamelyik ősapjában. Egy szomoru, álmodozó, begubózkodott magyar, talán a megcsonkitott augsburgiaknak még egyszer nyugatra kivánkozó lelke, — ez Babits Mihály.

Ez a megkapó és eltünő hangulatok müvészete. Egy verssel megfog — és elereszt. A szavai konganak, dobognak, majd muzsikába olvadnak, most lebegnek előttünk, mint mályvaszinü lepkék, most viganóban csiripelve minétet járnak, most sustorognak, mint az olvasztott ércz, márványba dermednek, — a nyelvnek, a szónak, a formának kábitó müvésze — és végül egyetlen egy ritmusa sem maradt a fülünkben. Elolvasom kétszer is, háromszor is szélesen, kattogva repülő mozgókép-meséjét: a szenzációs amerikai leányszöktetést, s hallom a kerekek berregését, benne a ritmusban, hallom a sötétnek villamos feszültségét, hallom a lélekző vágyakat, — s egy bravuros képnél ez mégsem több. Elolvasom még egyszer az ódáját a bünhöz és ez mégsem a Baudelaire izzó elkárhozása és nem a Carducci daczos elszántsága. Ez csak egy elmélyült, egy megfinomodott, egy ujraélő Berzsenyi. És olvasom az utolsó évek egyik legszebb szerelmes versét:

Ugy nyúlik karcsú két karod
a válladtól a fürtödig,
mint antik kancsó két füle,
ha könnyed ívben felszökik.

Ó kancsók kincse! Drága kincs!
Kincsek kancsója! Csókedény!

S el fogom olvasni még sokszor, mert a mi nyelvünknek egészen ujszerü clavicine-hangjai csengenek-bonganak benne. De ha csak egy szikra volna benne abból a tüzből, amelyben ifjan, gyönyörködve égünk el!...

Az extázis mámora — az éppen, ami a lirikusban a szépség és a bün — csak senyved benne. Egy szép gesztusu és tartózkodó neoplatonikus ő. Hódoló szolgájuk, finom és elmés lovagjuk Apollo lányainak, tökéletes és letompitott udvarlójuk ez öregedő kisasszonyoknak, aki loppal — titkon, olykor hév udvarlásaiban is — a tükörbe néz. A mai költészetnek az a pompás, finom és kicsit tragikus hajtásu főuri sarja, akiről Baudelaire ir: a dandy. A legelőkelőbb és leghidegebb mosolyu attaséja a — dilettantizmusnak.

Bárcsak megtanitaná az élet vérengző szerelmekre! Legszebb arrasi szőnyegek vonalainak játékát adnám oda a verseiből egy halálos ölelésért, amelylyel vas-menyasszonyok szoritják magukhoz... Egy élő, fájó sikoltásért, amelylyel Orpheus kering a thrák erdőkben, lázasan, lobogó hajjal, énekelve, amint a feleségét hivja... Egy orphikus hangért, amely szebb, mint titokzatos és láthatatlan madarak éneke az erdő mélyén.

N. P.

A muzsa bucsuja. Husz év verseit gyüjtötte össze egy kötetben *Lévay* József s mind e husz év költészetén egy távozni készülő öreg ember meghatott lirája érzik. Ezek az érzések, ezek a formák, e hangulatok idegenek mitőlünk, fiatalabbaktól, de azzal az érzéssel olvassuk őket, mintha irodalomtörténeti antológiában lapoznánk. A nevek és alkalmak, melyekhez Lévay költészete füződik, még ismerősek, de eltünőben vannak. Gyulai, Szász Károly, egy-egy hazafias ünnepség szülte aggodalom, egy-egy zsoltáros áhitatu fohász, karácsony sugalló poézise, egy melanchólikus tátrai kép, — harmincz-negyvén év hervadó illata terjeng ebben a könyvben; amelynek olvastán mégis különös érzések lepnek meg. Mert mintha egy egész költőnemzedék bucsuzna vele együtt ettől a világtól, melynek gyümölcsfákat ültetett ifjonta, melyet megtanitott a haza lángoló szerelmére, érte való öreges epedésre, Kálvin hitéért való buzgásra és a régiek tradiciójára. Egy-egy pohár bor, egy-egy gyermékkaczagás, egy vidám anekdota még visszahivja az életbe s mutatja a hegynek napfényes oldalát, melyen már rég tul van a vándor. De azután jönnek temetések, emlékbeszédek, agg jubileumok, roskadt cserfák, őszi ködök és fakó papir-emlékek s ekkor ugy érzi a költő, hogy hattyudalait irja. Vagy százötven vers, mind az öregségnek mélabus lemondásával. Köztük régi szabadság-álmok a nagy harcz idejéből, ezekben is valami régies aggódás. Köztük vidám anekdoták, jókedvü pohárköszöntők s ezeknek is nehéz táblabiró-észjárásuk van. Olyan költészet ez, mely mellett elhaladnak a fiatalok. De nem ugy, hogy egy-egy perczre meg ne állanának mellette, reverencziával és meghatottsággal.

Az igazi plágium. Párisban most egy izgató plágium-affér támadt, és persze nagy a szenzáczió körülötte. Arról van szó, hogy X ur, akinek drámáját nagy sikerrel játszották a minap, elorozta Y ur drámájának egyes helyzeteit, amit annál könnyebben tehetett, mert Y ur müvét még nem adták elő, X ur azonban már régebben, kéziratban olvashatta ezt az előadatlan munkát. És most egyszerre megint felszinen uszik a plágiumnak nagyon is szövevényes problémája. Hozzászól Párisban mindenki, még pedig — nagy örömére a hivatásos plagizátoroknak — a legtöbb czelebritás véleménye szerint ugy, hogy plágium: egyszerüen nincs. Nincs, és csak a féltékenyek és felületesek találták ki. Hát ez talán nem igaz, és egy kis disztinkczióra volna szükség. Például ilyenfélére: igazságtalan volna, ha eredeti invencióju irók, müvészek kénytelenek lennének megváltoztatni, meghamisitani a bennük megszületett gondolatot, vagy helyzetet csak azért, mert guzsba köti őket, hogy előttük már másvalaki is megpróbálkozott ugyanazzal, vagy hasonló gondolattal. Amiért másnak tiz, vagy husz évvel ezelőtt hasonló ötlete volt, az uj tehetségnek nem állhat utjába semmi, hogy most ugyanezt a gondolatot a maga módján, a maga egyéni müvészetén formálja meg szinpadon, vagy vásznon, vagy márványban. Tessék elhinni, müvészi alkotásoknál sohasem az az igazi és veszedelmes plágium, amely a külsőségeken, nyiltan ütközik ki, hanem az, ami lehetőleg az alkotás belsejében igyekszik meghuzódni, mint annak mesterségesen belelehelt parfümje. Ez a plágium, ez az imperceptibilis, ez a veszedelmes, ez az, amit a közönség a legritkábban vesz észre, ez az, ami igazán hamisitás, és hasonlit ahhoz, mint amikor papirosvirágba, müibolyákba az igazi ibolyának illatát permetezik.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Czukoripar r.-t. Harkányi János báró alelnök elnöklésével e hó 22-én tartott közgyülésén az igazgatóság javaslatához képest elhatározták, hogy az alapszabályszerü leirások foganatositása után fönmaradó 1,935.682 korona 81 fillérnyi tiszta nyereségből részvényenként 125 korona, vagy 166.25 német birodalmi márka osztalék fizettessék, 300.000 korona az értékcsökkenési tartalékszámla további javadalmazására fordittassék, 266.357 korona 13 fillér pedig uj számlára vitessék át. Az igazgatóság kiegészitésére két uj tag: Hadik Béla gróf és Domony Mór dr. választatott meg. Végül a felügyelőbizottság tagjaiul megválasztattak: Dókus Gyula (uj), Brózsa Alajos, Láng Ernő, Rothkugl Arnold (uj), Szalay Ödön. A közgyülést követő igazgatósági ülésen elnökké Harkányi János báró és alelnökké Mailáth József gróf választattak meg.

A Központi Jelzálogbank rendkivüli közgyülése. A Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankja mint rész-

vénytársaság e hó 27-én Mándy Lajos elnöklete alatt rendkivüli közgyülést tartott, amelyen elhatározta, hogy a jelenleg 1000 korona névértékü részvényeket 200 korona névértékü részvényekre változtatja át és hogy az alapszabályokat ezen határozatnak megfelelően módositja. A közgyülés után tartott igazgatósági ülés — élve az 1906. évi rendes közgyülésen nyert felhatalmazással — határozott az iránt, hogy az eddigelé csak 12 millió koronában befizetett, de alapszabályszerüleg 20 millió koronában megállapitott alaptőkét immár befizettetni fogja. A folyó évben 4 millió korona kerül 20.000 darab 200 koronás részvény kibocsátása által befizetésre és erre, valamint a később kibocsátandó, ugyancsak 4 millió korona névértékü részvényekre a részvényeseknek az elővételi jog felajánltatik. A vidéki pénzintézetek köréből már a közgyülést megelőzőleg bejelentett részvényjegyzések arra engednek joggal következtetni, hogy a kibocsátandó uj részvények zöme ugyancsak a belföldön fog elhelyezést találni.

A Nyugatmagyarországi Kőszénbánya r.-t. alakuló közgyülése. A Salgótarjáni Kőszénbánya r.-t. és a Magyar Általános Kőszénbánya r.-t. megalakitották a Nyugatmagyarországi Kőszénbánya Részvénytársaságot. Az igazgatóság igy alakult meg: Bisteghy Rezső, dr. Chorin Ferencz, Frischmann Frigyes Jakab, Roderle Emil, dr. Löw Tivadar, Ranzinger Vincze, Reimann Lázár, Singer Zsigmond és Szende Lajos. A felügyelőbizottság tagjai lettek: dr. Balkay Béla, Ressberg Antal, Szájbély Károly és Vida Jenő. Az alakuló közgyülést követő igazgatósági ülésen dr. Chorin Ferenczet választották meg igazgatósági elnökké és dr. Löw Tivadart alelnökké. Az uj részvénytársaság kereskedelmi igazgatója Görög Gábor, bányaigazgatója pedig Hoffmann Richárd lett.

Az »Anker« élet- és járadékbiztositó-társaság (Magyarországi igazgatóság Budapest, V., Erzsébet-tér 13. szám). 1909 április havában benyujtatott a társaságnál 878 ajánlat 6,884.299 K biztositott összegre és kiállittatott 785 kötvény 6,144.854 K összegre. Dijak fejében bevett a társaság 1,672.355 koronát, elérés és elhalálozás folytán kifizetett 1,064.004 koronát. A január—április havi időszak alatt benyujtatott 4142 ajánlat 32,046.646 K-ra és kiállittatott 3745 kötvény 28,238.955 K-ra. Ugyanezen időszakban dijakért 7,217.732 K-át vételezett be a társaság, elérés és halálesetek folytán pedig 4,432.323 K-t fizetett ki. A társaság vagyona 1908 deczember 31-én 178 millió K, biztositási állomány 550 millió K, halálozások és esedékessé vált elérési biztositások folytán a társaság fennállása óta 365 millió koronát fizettetett ki.

HETI POSTA.

Régi olvasó. Egy ember régi porczellánokat gyüjt, halála után kiderül, hogy mind utánzat volt. Ön azt kérdi, hogy mi ebben a tragikum? A tragikum benne az, hogy az az ember tudatlan volt, nem ismerte a porczellánokat és mégis — gyüjtött. Egyénileg azonban egészen közömbös, valódi volt-e, vagy hamisitott a portékája. A müvészi hamisitvány, ha igaznak tartjuk, épp ugy gyönyörüséget nyujt, mint az igazi. És ebben az ön okoskodása a helyes.

Vadalmák. A kis kóczos lányra hálásan emlékezünk és köszönjük a kedves figyelmeztetést. Csevegéseiben most is gyönyörködünk. Sorát fogjuk ejteni.

Budapest. *K. L.* Csakugyan szó volt egy olyan hatalmas szabad szinpad épitéséről, amelyen görög tragédiákat lehet játszani a csillagos égbolt alatt. E klasszikus gondolat, a melynek a müncheni Festspielhaus csak félig-meddig való megvalósulása, jövő nyárra talán már el is készül a Margitszigeten. Gróf Csáky Albinné és vele együtt néhány finomizlésü mübarát fáradozik rajta és egyelőre azt tervezik, hogy néhány Sophocles-darabot mutatnak be tiz estén. A rendezést valószinüleg Iványi Jenő fogja végezni s azt hiszszük, a klasszikus illuziókat az imponáló méretek és a gyönyörü környezet is támogatni fogja.

Komárom. *N. A.* Az ujságiróiskolákra vonatkozólag nem tudunk hamarosan jobb ismertetést ajánlani önnek, mint egy kis könyvet, amely »Zeitungswesen« czimmel a Göschen-Sammlungban jelent meg. Ugy emlékszünk, hogy Brunhuber irta. Abban nemcsak az ujságiróiskoláról, hanem az ezzel foglalkozó egyéb müvekről is felvilágositást szerezhet. S egy kis bepillantást nyer az ujságirás széditő műhelyeibe.

Nem közölhetők: *D. O.* Vivódás. — Szabina.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Számtalan elismerő-levél bizonyitéka annak, hogy a Kálmán-féle szab. Biborpaprika a legjobb. Árjegyzéket ingyen küld Kálmán József paprikanagykereskedő, Szeged, Dugonics-tér 19.

ALSÓ-TÁTRAFÜRED
GYÓGYFÜRDŐ

940 méternyire a tenger szine feletti magasságban, a Magas Tátra gyönyörü fenyvesei közepén fekszik.
NYITVA JUNIUS 1-TŐL — SZEPTEMBER 15-IG.

Gyógyeszközök: **Lápfürdője,** kapcsolatban **a havasi levegővel,** páratlan hatásu a legtöbb női bajnál.

Mint **klimatikus gyógyhely** versenyezhet már 900 méter magasságánál fogva bármely más elsőrangu hasonló teleppel. — **Vizgyógyintézete,** külön a nők és külön a férfiak részére, a vizkezelés összes proczeduráira, pontosan szabályozható zuhanyokkal, villamos fényfürdő, gőzszekrény stb., kifogástalanul van berendezve. — **A szénsavas fürdők** — dr. Wagner-féle — készülékkel lesznek előállitva. — **A fenyő-fürdők** készitésére csakis a törpefenyő friss hajtásai lesznek felhasználva. — **A belégzési gyógymód** (inhalatio) használatára két fülke van berendezve, melyeknek levegőjét porlasztott sóoldattal és fenyőkivonattal telitik. — **Masszázs és villanyozás** fürdőorvosilag alkalmazva.

Fürdőorvos **DR. PAPP SAMU,** megyei tb. főorvos.

Gyógyjavalatok: Különösen mindennemü idült női bántalmak, vérszegénység és sápkór, izom- és izületi csuz, bél- és gyomorbajok és mint utógyógymód más, különösen hévvizfürdők után.

240 legnagyobb kényelemmel és villamos világitással berendezett szoba és kitünő vendéglő.

A vendégek tetszésük szerint étlap szerint étkezhetnek vagy teljes penzióban. Nemzeti zenekar, kávéház, gyógyterem bel- és külföldi lapokkal, gazdagon felszerelt könyvtár, croquet, lawn-tennis és kugliző-pályák stb. Hegyi kalauzok, hátaslovak, bérkocsik mindig kaphatók. Tömeges kirándulóknak rendkivüli árengedmény.

M. kir. posta-, távirda- és távbeszélő hivatal Alsó-Tátrafüred. Tulajdonos a Késmárki Bank Részvény-Társulat.

Vasuti állomás: Poprád-Felka, onnan villamos vasut vezet a fürdőbe. — Tudakozódást vagy lakásmegrendelést az alulirt fürdőigazgatósághoz kérünk czimezni:

HORTI VALÉR, fürdőigazgató, **Alsó-Tátrafüred,** Szepes megye.

MATTONI-FÉLE GIESSHÜBLER
természetes égvényes SAVANYÚVIZ.

TECHNIKUM MITTWEIDA.
Igazgató: A. HOLZT tanár. Szász Királyság.
Magasabb technikai tanintézet elektro- és gépészmérnökök technikusok és müvezetők kiképzésére. Gazdagon fölszerelt elektrotechnikai és gépépitő laboratoriumok. Tanulógyári — műhelyek. — **3610 hallgató a 36-ik iskolai évben.** —
Programm stb. a titkárság által.

1908: 12.000 beteg talált gyógyulást, enyhülést Pöstyén természetes meleg rádiumdus iszapfürdőiben. Egész éven át nyitva. Prospektust: **Fürdőigazgatóság, Pöstyén.**

Budapest, 1909. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.